

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
VALSTSTIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

AKTA PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ TIESISKĀ DABA

BAKALaura DARBS

Autors: Inna Šuvajeva

Studenta apliecības Nr.: is08404

Darba vadītājs: lektore Anita Kovaļevska

RĪGA 2019

SATURS

Ievads	4
1. Vispārējās ziņas par aktu par nelaimes gadījumu darbā	6
1.1. Darba aizsardzības tiesību attīstība Latvijā	6
1.2. Nelaimes gadījumu izmeklēšana un akta par nelaimes gadījumu darbā sastādīšana	8
2. Akts par nelaimes gadījumu darbā kā administratīvais akts	15
2.1. Administratīvā akta pazīmes	15
2.1.1. Uz āru vērsts	15
2.1.2. Izdod iestāde	16
2.1.3. Publisko tiesību jomā	18
2.1.4. Attiecībā uz individuāli noteiktu personu vai personām	19
2.1.5. Nodibina, groza, izbeidz vai konstatē konkrētas tiesiskās attiecības vai konstatē faktisko situāciju	21
2.2. Administratīvo aktu veidi pēc tiesiskajām sekām	23
2.3. Administratīvā procesa principi attiecībā uz aktu par nelaimes gadījumu darbā	26
2.3.1. Privātpersonas tiesību ievērošanas princips	26
2.3.2. Tiesiskuma princips	30
2.4. Administratīvā procesa dalībnieki un tiesības apstrīdēt administratīvo aktu.....	33
3. Akts par nelaimes gadījumu darbā kā starplēmums:	39
3.1. Starplēmuma raksturojums un vieta administratīvā procesā	39
3.2. Pabeigtības aspekts	41
Secinājumi	47
Literatūras saraksts	

ANOTĀCIJA

Akts par nelaimes gadījumu darbā ir specifisks lēmumu veids, kas nav iepriekš pētīts, kurš skar dažādu personu tiesiskās intereses un kurš rada ne tikai tiešās, bet arī netiešās sekas; nav zinātnisko pētījumu par administratīvā procesa principiem, kas attiecas uz nelaimes gadījumu izmeklēšanu un kādā veidā. Esošā Augstākās tiesas atziņas ir pretrunā ar normatīvo aktu, kas regulē akta par nelaimes gadījumu darbā apstrīdēšanas kārtību, jēgu.

Darbā ir analizēts akts par nelaimes gadījumu darbā kā administratīvais akts un kā starplēmums, tiesu prakse attiecībā uz aktu par nelaimes gadījumu darbā. Kā arī ir analizēts, kādas sekas var radīt akts par nelaimes gadījumu darbā, un kāda ir apstrīdēšanas kārtība.

AKTS PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ. AKTA PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ SEKAS UN APSTRĪDĒŠANA.

ANOTATION

Act on accident at work is a specific type of decisions, which wasn't inquired before, which impacts legal interests of different persons and which causes not only direct but also indirect consequences; there are not scientific researches about principles of administrative process, which and how regard the investigation of the accidents at work. Existing practice of the Supreme Court is inconsistent to the purport of the normative acts, which regulate contradiction procedure of the act on accident at work.

In the work the act on accident at work is analyzed as an administrative act and as the intermediate decision, courts' practice on acts on accident at work. In the work is analyzed the consequences that the act on accident at work can cause.

ACT ON ACCIDENT AT WORK. CONSEQUENCES AND CONTRADICTION OF ACT ON ACCIDENT AT WORK.

IEVADS

Gandrīz visi strādājošie cilvēki ir saskaršies vai vismaz ir dzirdējuši par nelaimes gadījumiem darbā. Parasti cilvēki ar nelaimes gadījumu darbā saprot negadījumu, kas noticis ar darbinieku darba laikā, un kas ir izraisījis kaut kādus veselības traucējumus. Tai pašā laikā no juridiska viedokļa nelaimes gadījums ir ne tikai negadījums darbā, bet tas ir ļoti interesants juridisks veidojums ar specifisku tiesisko dabu.

Pirmkārt, ir jāsaprot, ka nelaimes gadījums darbā ir notikums, kas ietekmē gan darbinieku, gan darba devēju: darbiniekam rodas pamatojums saņemt atlīdzību par zaudējumiem, ko radīja nelaimes gadījums, saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”; un darba devējam rodas pienākums, kas izriet no normatīvo aktu normām, veikt risku novērtēšanu pēc notikušā nelaimes gadījuma un veikt pasākumus risku mazināšanai vai novēršanai.

Otrkārt, ja notikusi nekvalitatīva nelaimes gadījuma izmeklēšana, sastādītais akts par nelaimes gadījumu darbā var netieši radīt gan civiltiesiskās, gan krimināltiesiskās sekas gan darba devējam, gan arī darbiniekam.

Treškārt, akts par nelaimes gadījumu darbā var radīt sekas ne tikai tajā gadījumā, kad to izmeklē valsts iestāde – Valsts darba inspekcija – kas būtu loģiski, ja skatīties uz aktu par nelaimes gadījumu darbā kā uz administratīvo aktu. Bet akts par nelaimes gadījumu darbā rada sekas arī tad, kad to izmeklē darba devējs.

Ceturtkārt, tā kā akta par nelaimes gadījumu darbā sastādīšanu kontrolē, un arī atsevišķos gadījumos veic, valsts pārvaldes institūcija – Valsts darba inspekcija, tad rodas jautājums, cik tālu uz nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu attiecas administratīvā procesa principi.

Pēc autores domām darba aizsardzības tiesību nozare Latvijā ir maz pētīta. Tajā nav īpaši daudz zinātnisko pētījumu, tiesas prakses un arī augsta līmeņa speciālistu šajā sfērā. Līdz ar to, tas rada daudz problēmu gan likumdošanas stadijā, gan pielietošanā, gan arī interpretācijā. Tā kā nelaimes gadījumu izmeklēšana tieši ir darba aizsardzības tiesību nozares institūts, tad ņemot vērā iepriekš minēto darba autore saskata sekojošas problēmas, kas saistītas ar nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un akta par nelaimes gadījumu darbā sastādīšanu:

- 1) nav skaidra, kāda ir akta par nelaimes gadījumu darbā tiesiska daba, kas savukārt var ietekmēt gan aktā iekļauto ziņu interpretāciju, pielietošanu un arī apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas iespējas;
- 2) normatīvie akti, kas regulē darba aizsardzības jomu, ir nepilnīgi un nepārdomāti, kas ļauj tos interpretēt dažādos veidos, tādējādi radot situāciju, ka aktā par nelaimes

gadījumu darbā iekļautā informācija var radīt netiešas krimināltiesiskās vai civiltiesiskās sekas;

- 3) nav skaidrs, vai darba devējam, izmeklējot nelaimes gadījumu darbā, ir deleģēts veikt valsts pārvaldes darbības;
- 4) ņemot vērā, ka nav skaidrs, kāda ir akta par nelaimes gadījumu darbā tiesiskā daba, nav skaidrs, kādā veidā uz to attiecas administratīvā procesa principi un kā tie var ietekmēt nelaimes gadījuma izmeklēšanu un akta par nelaimes gadījumu darbā sastādīšanu.

Darba pirmajā sadaļā tiks aprakstīts, kas ir akts par nelaimes gadījumu darbā, kāda ir darba aizsardzības nozares attīstība Latvijā; otrajā daļā tika analizēts, vai akts par nelaimes gadījumu darbā atbilst administratīvā akta pazīmēm; un darba trešajā daļā tiks analizēts, vai akts par nelaimes gadījumu darbā atbilst starplēmuma pazīmēm.

Darba mērķis ir aprakstīt un analizēt akta par nelaimes gadījumu darbā tiesisko dabu.

Darba uzdevumi ir:

- 1) analizēt administratīvā akta pazīmes, veidus;
- 2) analizēt starplēmuma pazīmes, vietu administratīvā procesa ietvaros;
- 3) analizēt akta par nelaimes gadījumu darbā mērķus, apstrīdēšanas iespējas, iespējamās sekas;
- 4) analizēt tiesu praksi attiecībā uz aktu par nelaimes gadījumu darbā.

Pētījuma mērķis un robežas – darba aizsardzības jomas attīstība Latvijā; akts par nelaimes gadījumu darbā, tā būtība, mērķi un sekas; administratīvā akta un starplēmuma pazīmes, salīdzinot ar aktu par nelaimes gadījumu darbā; akta par nelaimes gadījumu darbā apstrīdēšanas kārtība.

Darbā ir izmantotas vēsturiskā, aprakstošā, salīdzinošā un loģiskā izpētes metodes nelaimes gadījuma izmeklēšanas un akta par nelaimes gadījumu darbā analīzei. Darbs sastāv no trijām daļām: pirmā daļa sniedz analīzi attiecībā uz to, kāda ir darba aizsardzības attīstība Latvijā un kas ir akts par nelaimes gadījumu darbā; otrajā daļā tiek analizēta akta par nelaimes gadījumu darbā atbilstība administratīvā akta pazīmēm; trešajā daļā tiek analizēta akta par nelaimes gadījumu atbilstība starplēmuma pazīmēm.

1. VISPĀRĒJĀS ZIŅAS PAR AKTU PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ

1.1. Darba aizsardzības tiesību attīstība Latvijā

1918.gada 18.novembrī Latvija tika pasludināta par neatkarīgu valsti. Tā kā uz to laiku, Latvija bija jauna valsts, kurai nebija savas neatkarīgas vēstures, tad attiecīgi nebija arī normatīvās bāzes, uz kuras pamata veidot sabiedriskās attiecības. Līdz ar to 1919.gadā Latvijas Tautas Padome pieņēma likumu „Par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā”, kas noteica, ka tie Krievijas likumi, kas pastāvēja Latvijas robežās no 24.10.1917. līdz 18.11.1918., uzskatāmi par spēkā esošiem ciktāl tie nav pretrunā ar jauniem likumiem, ar Latvijas valsts iekārtu un Tautas Padomes platformu¹. Tas nozīmē, ka darba aizsardzības un sociālajā jomā palika spēkā Krievijas impērijas “Likumu kodeksā” ietvertās normas (attiecībā uz darba aizsardzību).

1927.gadā tika pieņemts likums “Par algotu darbinieku apdrošināšanu nelaimes un arodu slimības gadījumā”, kas noteica, ka visiem darba devējiem ir jāapdrošina savi darbinieki.²

Padomju laikos darba aizsardzības attīstība raksturojas ar dažādām domstarpībām. Sistemātiski un dažādos līmeņos tika pieņemti daudzi lēmumi, kas bija vērsti uz darba apstākļu uzlabošanu, arodsaslimšanās un ražošanas traumatisma samazināšanos. Bet tādēļ, ka desmitgadu garumā tika pieņemti vieni un tie paši lēmumi attiecībā uz darba aizsardzību, bija skaidri redzams, ka darba aizsardzības stāvoklis bija neapmierinošs. Iemesls tam bija zema ražošanas efektivitāte dēļ tā, ka pietrūkst privātās uzņēmējdarbības iniciatīva, ka pārsvarā sabiedriskā ražošana bija novirzīta uz kara rūpniecisku kompleksa vajadzībām. Dēļ informācijas aizklātības, sabiedrībai nebija informācijas par reālu traumatisma un saslimšanas stāvokli ražošanā un tā nevarēja salīdzināt darba apstākļus PSRS un attīstītās kapitālistiskajās valstīs.

1970.gadā tika pieņemts “PSRS likums no 15.07.1970. par PSR Savienības un savienības republiku darba likumdošanas pamatu apstiprināšanu” (turpmāk – Darba likumdošanas pamati), kurš noteica darba un darba aizsardzības likumdošanas pamatprincipus visām PSRS republikām.³

¹ K. Dišlers. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002 – 102.lpp

² http://www.lm.gov.lv/lv/index.php?option=com_content&view=article&id=80278 [aplūkots: 10.05.2019.]

³ Закон СССР от 15.07.1970 об утверждении Основ законодательства Союза ССР и союзных республик о труде. Pieejams:

https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A1%D0%A1%D0%A1%D0%A0_%D0%BE%D1%82_15.07.1970_%D0%BE%D0%B1_%D1%83%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%

Darba likumdošanas pamati noteica vadlīnijas, kādas bija jāievēro visām PSRS republikām, izstrādājot likumdošanas aktus par darbu. Pēc būtības ar šo likumdošanas aktu Latvijā pirmo reizi bija ar likumu noteiktas strādnieku un kalpotāju tiesības uz darba aizsardzību. Līdz Darba likumdošanas pamatu apstiprināšanai Latvijā pastāvēja uzskats, ka darba aizsardzības tiesības izriet no uzņēmēja pienākuma rūpēties par darbinieku un kalpotāju veselību, nodrošinot tiem atbilstošos darba apstākļus un nepieļaujot nelaimes gadījumus darbā. Nevienā likumdošanas aktā līdz 15.07.1970. nebija noteiktas strādnieku un kalpotāju tiesības darba aizsardzības jomā.⁴

Šajā sakarā 1972.gadā Latvijas PSR tika izstrādāts un apstiprināts “Latvijas darba likumu kodekss” (“Кодекс законов о труде” – Кзот). Šajā likumdošanas aktā 2.punktā bija noteikts, ka strādniekiem un kalpotājiem ir tiesības uz veselīgiem un drošiem darba apstākļiem.⁵

Šo tiesību pamati tika nostiprināti arī PSRS un Latvijas PSR Konstitūcijās, kuru 21.pants noteica, ka valsts rūpējas par darba apstākļu uzlabošanu un darba aizsardzību. PSRS Konstitūcijas 42.pants, bet Latvijas PSR Konstitūcijas 40.pants garantēja visiem Latvijas pilsoņiem tiesības uz veselības aizsardzību. Šādā veidā arī tika nodrošināta drošības tehnikas un darba higiēnas attīstība.⁶

Atbilstoši PSRS valsts standartiem (ГОСТ) darba aizsardzības jomā bija izveidots un apstiprināts Valsts standarts 12.0.002-74 “Darba drošības standartu sistēma. Terminu un definējumi”. Vēlāk šis standarts tika pielabots un to nomainīja Valsts standarts 12.0.002-80 “Darba drošības standartu sistēma. Terminu un definējumi” no 03.09.1980., kurā darba aizsardzība ir definēta kā sistēma, kas sastāv no likumdošanas aktiem, kā arī preventīvajiem un reglamentējošiem sociāli-ekonomiskiem, organizācijas, tehniskiem, sanitāri-higiēniskiem un ārstnieciski-profilaktiskiem pasākumiem, līdzekļiem un metodēm, kas ir vērsti uz drošu darba apstākļu nodrošināšanu. Arī šajā standartā ir definēts, ka darba drošības prasības ir prasības, kas ir noteiktas likumdošanas aktos, normatīvi-tehniskajos un projektu dokumentos, noteikumos un instrukcijās, kuru izpilde nodrošina drošu darba apstākļus un reglamentē strādājošo uzvedību.⁷

[D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B8 %D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2 %D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0 %D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%B0 %D0%A1%D0%A1%D0%A0 %D0%B8 %D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BD%D1%8B%D1%85 %D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA %D0%BE %D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5#.D0.93.D0.BB.D0.B0.D0.B2.D0.B0 VII .D0.9E.D0.A5.D0.A0.D0.90.D0.9D.D0.90 .D0.A2.D0.A0 .D0.A3.D0.94.D0.90](http://www.gostbaza.ru/?gost=23141) [aplūkots: 01.03.2019.]

⁴ O.Zonnes redakcijā. *Padomju darba tiesības*. Rīga: Zvaigzne, 1983 – 180.lpp.

⁵ Turpat

⁶ Turpat

⁷ ГОСТ 12.0.002-80. Pieejams: <http://www.gostbaza.ru/?gost=23141> [aplūkots: 01.03.2019.]

Valsts standarts bija izdots saskaņā ar PSRS Valsts standartu 19605-74 (*ГОСТ 19605-74*) “Darba organizācija. Pamatjēdzieni. Terminu un definējumi”. Šajā standartā tika definēts, ka darba apstākļi ir ražošanas vides faktoru komplekss, kas ietekmē cilvēka veselību un darbspēju darba procesā.⁸

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas tika grozīts Latvijas PSR Darba likumu kodekss – nodaļā par darba aizsardzību tika atstāts tikai viens pants, ar kuru tika noteikts, ka darba devēju un darbinieku pienākumus un tiesības darba aizsardzības jomā nosaka likums “Par darba aizsardzību”, kurš stājās spēkā 04.05.1993., līdz ar to darba aizsardzībai parādījās savs speciāls regulējums.⁹

2001.gadā tika pieņemts jauns likums – Darba aizsardzības likums, kas stājās spēkā ar 2002.gada 1.janvāri un kas ir spēkā arī šodien.¹⁰

1.2. Nelaiemes gadījumu izmeklēšana un akta par nelaiemes gadījumu darbā sastādīšana

Akts par nelaiemes gadījumu darbā (turpmāk – Akts) ir dokuments, kas tiek sastādīts saskaņā ar 2009.gada 25.augusta Ministru kabineta noteikumiem Nr.950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” (turpmāk – noteikumi Nr.950)¹¹. Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšana ir darba devēja pienākums, kas izriet no Darba aizsardzības likuma 13.panta pirmās daļas. Noteikumi Nr.950 ir speciālie noteikumi, kas izdoti saskaņā tieši ar iepriekš minēto Darba aizsardzības likuma 13.panta pirmo daļu.

Sākotnēji, ir jāsaprot, kas īsti ir nelaiemes gadījums darbā. Noteikumu Nr.950 2.punktā ir noteikts, ka „*nelaiemes gadījums darbā [...] ir darba vietā vienas darba dienas vai maiņas laikā noticis ārkārtējs notikums, pēc kura personai radušies veselības traucējumi vai pastāv veselības traucējumu iestāšanās varbūtība (inficēšanas risks), vai iestājusies iesaistītās personas nāve*”. No minētā ir secināms, ka nelaiemes gadījumam darbā ir vairākas pazīmes: 1) negadījums ir ārkārtējs noteikums; 2) negadījums ir noticis darba vietā; 3) negadījums noticis darba dienas vai maiņas laikā; 4) pēc negadījuma personai radušies veselības traucējumi (vai pastāv veselības

⁸ *ГОСТ 19605-74*. Pieejams:

<http://www.google.com/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwiZk9Xp3YPNAhVDYJoKHe13CuIQFgg3MAI&url=http%3A%2F%2Fgostexpert.ru%2Fgost%2FgetDoc%2F29097&usg=AFQjCNE139qIOoDba8-8St-IPOUpOx-BBw&bvm=bv.123325700.d.bGs> [aplūkots: 01.03.2019.]

⁹ V.Slaidiņa, I.Skultāne. *Darba tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 250.lpp.

¹⁰ Darba aizsardzības likums: <https://likumi.lv/doc.php?id=26020> [aplūkots: 01.03.2019.]

¹¹ 2009.gada 25.augusta Ministru kabineta noteikumiem Nr.950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”: <https://likumi.lv/doc.php?id=196653> [aplūkots: 01.03.2019.]

traucējumu iestāšanās varbūtība vai iestājusies personas nāve). Tātad, lai konstatētu, ka ir iestājies pienākums veikt nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu, ir jāsecina visas četras pazīmes:

1. Negadījums ir ārkārtējs notikums. Ārkārtēja notikuma definējums nav dots nedz Darba aizsardzības likumā, nedz noteikumos Nr.950 vai kādos citos noteikumos, kas reglamentē darba aizsardzību. Noteikumi Nr.950 ar ārkārtējo notikumu saprot tādu notikumu, kas ir ārpus ierastās darba kārtības, kā rezultātā iestājas šādas sekas: ir kāda cietusī persona, kurai iestājas darba nespēja; šī notikuma rezultātā darba devējam iestājas pienākums veikt nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu.

2. Negadījums ir noticis darba vietā. Šī pazīme nav primārā, jo tā vairāk ir pakārtota tam, vai konkrētajā situācijā var runāt par to, ka nodarbinātais, kas cietis nelaimes gadījumā darbā, ir bijis darba vietā – un tas savukārt ir saistīts ar veicamā darba specifiku. Darba vieta noteikumu Nr.950 izpratnē var būt jebkura vieta, kurā cietušais varēja atrasties saistībā ar darba devēja rīkojumu vai sava amata pienākumu veikšanu. Līdz ar to šī pazīme ir skatāma kopsakarā ar nākamo pazīmi un cietušā amata pienākumiem vai darba specifiku.

3. Negadījums noticis darba dienas vai maiņas laikā. Šī pazīme, kā jau minēts iepriekš, ir skatāma kopsakarā ar iepriekšējo. Abu divu pazīmju mijiedarbība ir atrodamā noteikumu Nr.950 6.punktā.¹² Toties ir jāņem vērā, ka arī attiecībā uz darba dienas vai maiņas laiku ir jāvērtē, kādā veidā tas ir saistīts ar cietušā amata pienākumiem vai darba specifiku. Jo, piemēram, saskaņā ar noteikumu Nr.950 6.2.punktu ir jāizmeklē arī tie nelaimes gadījumi darbā, kas ir notikuši „*ārpus noteiktā darba laika*”.

4. Pēc negadījuma personai radušies veselības traucējumi. Tātad ir jāapzinās, kādos gadījumos nelaimes gadījums darbā ir izmeklējams. Saskaņā ar noteikumu Nr.950 5.punktu izmeklē tos nelaimes gadījumus, kuros:

¹² Noteikumu Nr.950 6.punkts nosaka: “Nelaiimes gadījumi izmeklēšana attiecas uz [...] nelaimes gadījumiem, kas notikuši ar cietušo:

6.1. uzņēmuma teritorijā (darba vietā) darba laikā, ieskaitot darba laika pārtraukumus;

6.2. pildot darba vai dienesta pienākumus ārpus uzņēmuma teritorijas vai ārpus noteiktā darba laika, tai skaitā atrodoties komandējumā vai darba braucienā;

6.3. pārvietojoties starp objektiem, ja šī darbība saistīta ar darba vai dienesta pienākumiem, kā arī ar darba devēja rakstisku rīkojumu vai darba devēja uzdevumā darba vajadzībām izmantojot personisko transportlīdzekli;

6.4. atrodoties darba devēja valdījumā esošā transportlīdzeklī tiešā ceļā uz darbu vai no darba vai atrodoties darba devēja valdījumā esošā transportlīdzeklī maiņu starplaikā;

6.5. veicot jebkuru darbību darba devēja interesēs, kas nodrošina darba procesa netraucētu norisi vai vērsta uz darba devēja zaudējumu novēršanu vai cilvēka veselības un dzīvības glābšanu, arī ja nav bijis darba devēja rīkojums;

6.6. ja, cietušajam pildot darba pienākumus, vienreizēja (ne vairāk kā vienas darba mainās laikā) darba vides riska faktoru iedarbība uz organismu izraisījusi akūtu slimību vai hroniskas slimības saasināšanos vai cietušā veselības traucējumus izraisījuši dzīvnieki vai kukaiņi, vai veselības traucējumi radušies darba katastrofas rezultātā);

6.7. pie cita darba devēja viņa pilnvarotas personas vadībā vai veicot darba vai dienesta pienākumus darba devēja uzdevumā pie cita darba devēja (cita darba devēja teritorijā).

- 1) cietušajam iestājies darbspēju zaudējums uz laiku no vienas līdz trijām diennaktīm – šajā gadījumā ir paredzēta vieglāka nelaimes gadījuma izmeklēšanas kārtība saskaņā ar noteikumu Nr.950 VII sadaļu – Akts tiek sastādīts tikai divos eksemplāros (viens glabājas pie darba devēja, viens tiek izsniegts cietušajam), Akta reģistrēšana Valsts darba inspekcijā nav nepieciešama;
- 2) cietušajam iestājies darbspēju zaudējumu uz laiku, kas ilgāks par trijām diennaktīm, arī ja ir iestājusies cietušā nāve darba vietā – šajā gadījumā notiek pilnvērtīga nelaimes gadījuma izmeklēšana un reģistrēšana;
- 3) cietušo sakodis iespējami inficēts dzīvnieks vai insekts, cietušais ir saskaries ar asinīm vai citiem šķīdriem, vai priekšmetiem, kas ir inficēti, iespējami inficēti, un pēc šīs saskares vai koduma ir konstatēts inficēšanas risks – šajā gadījumā nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana notiek saskaņā ar noteikumu Nr.950 VI sadaļu, kas paredz vieglāku izmeklēšanas kārtību inficēšanas negadījumiem.

Kā jau var redzēt, nevienu no šīm pazīmēm nevar skatīt atsevišķi. Viennozīmīgu atbildi uz jautājumu, vai ir noticis nelaimes gadījums darbā, kurš ir jāizmeklē saskaņā ar noteikumiem Nr.950, var saņemt tikai, ja ir konstatējamas visas četras pazīmes.

Ja ir konstatētas visas šīs pazīmes, tad darba devējam ir jāuzsāk nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana saskaņā ar noteikumiem Nr.950. Ir jāņem vērā, ka noteikumu Nr.950 4.punktā ir noteikti arī izņēmumi – nelaimes gadījumi, kas notikuši ar Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm un ar Aizsardzības ministrijas padotībā esošo struktūrvienību militārpersonām. Šie nelaimes gadījumi ir izmeklējami vai saskaņā ar 2016.gada 1.marta Ministru kabineta noteikumiem Nr.116 “Kārtībā, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumu darbā, kas notikuši ar Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm” (turpmāk – noteikumi Nr.116)¹³, vai saskaņā ar 2010.gada 29.jūnija Ministru kabineta noteikumiem Nr.605 “Kārtība, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumus, kuri cietuši karavīri dienesta laikā un zemessargi, pildot dienestu Zemessardzē” (turpmāk – noteikumi Nr.605)¹⁴. Pēc savas struktūras noteikumi Nr.116 ir ļoti līdzīgi noteikumiem Nr.950, atšķirībā no noteikumiem Nr.605, kas attiecas tieši uz nelaimes

¹³2016.gada 1.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.116 “Kārtībā, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumu darbā, kas notikuši ar Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm”: <https://likumi.lv/ta/id/280632-kartiba-kada-izmekle-un-uzskaita-nelaimes-gadījumus-darba-kas-notikusi-ar-iekšlietu-ministrijas-sistemas-iestazu-un-ieslodzījuma> [aplūkots 13.03.2019.]

¹⁴ 2010.gada 29.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.605 “Kārtība, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumus, kuri cietuši karavīri dienesta laikā un zemessargi, pildot dienestu Zemessardzē”: https://likumi.lv/doc.php?id=212776&version_date=23.09.2010 [aplūkots: 13.03.2019.]

gadījumiem, kas notiek dienestā laikā. Gan noteikumi Nr.950, gan noteikumi Nr.116 ir izdoti saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 13.panta pirmo daļu. Savukārt noteikumi Nr.605 ir izdoti saskaņā ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 21.panta deviņto daļu un Latvijas Republikas Zemessardzes likuma 34.panta trīspadsmito daļu.

Tā kā konkrētā darba mērķis ir izpētīt akta par nelaimes gadījumu darbā tiesisko dabu tiem nelaimes gadījumiem, kuri ir biežāk sastopami gan sadzīvē, gan tiesu praksē, un kurus reglamentē Darba aizsardzības likums, tad darbā turpmāk tiks analizēts akts par nelaimes gadījumu darbā, kura izdošanu nosaka noteikumi Nr.950.¹⁵

Kā izriet no noteikumu Nr.950 1.punkta, tad nelaimes gadījumu izmeklēšanai un uzskaitēi ir vairāki mērķi (norādīti tajā secībā, kādi viņi ir tieši ierakstīti noteikumos):

1. Nodrošināt nelaimes gadījumu cēloņu noteikšanu un novēršanu.
2. Uzlabot nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā.
3. Veicināt nelaimes gadījumā cietušajai personai paredzētās apdrošināšanas atlīdzības saņemšanu.
4. Nodrošināt nelaimes gadījumu uzskaiti atbilstoši starptautiskajām prasībām.

Šo mērķu sasniegšana nav iespējama tikai caur noteikumiem Nr.950. Mērķi „nodrošināt nelaimes gadījumu cēloņu noteikšanu un novēršanu” un „uzlabot nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā” izriet no Darba aizsardzības likuma 4.panta pirmajā daļā nostiprinātajiem vispārīgajiem darba aizsardzības principiem, tādiem kā: darba devējs novērš darba vides riska cēloņus, bīstamo aizstāj ar drošo vai mazāk bīstamo; darba vidi izveido tā, lai izvairītos no darba vides riska vai mazinātu nenovēršama darba vides riska ietekmi utt. Šis mērķis netieši ir ierakstīts arī 2007.gada 2.oktobra Ministru kabineta noteikumos Nr. 660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”¹⁶ (turpmāk – noteikumi Nr.660), kuros ir paredzēts darba vides risku novērtējums, ja ir noticis nelaimes gadījums darbā. Lielāka daļa nelaimes gadījumu darbā (cik tas skarbi neskanētu) tieši palīdz darba devējam atrast vājākas vietas sava uzņēmuma darbībā – noteikt nelaimes gadījuma cēloni un to secīgi novērst. Toties, ir jāņem vērā, ka vienmēr pastāvēs tāds nelaimes gadījumu klāsts, kuri „nevar nenotikt”. Piemēram, pārtikas ražošanā, kur ikdienā notiek griešana ar nazi, vienmēr pastāvēs cilvēciskais faktors (uzmanības novēršana; ja cilvēks ilglaicīgi strādā šajā jomā, tad izveidojas „automātiskās darbības”, kas savukārt samazina

¹⁵ Saskaņā ar datiem, kas iegūti no nolēmumu arhīva manas.tiesas.lv, laika periodā no 2009.gada līdz 2019.gadam Administratīvā rajona tiesa izskatīja un taisīja spriedumus 52 lietās saistībā ar aktiem par nelaimes gadījumiem darbā, kuri izdoti saskaņā ar noteikumiem Nr.950.

¹⁶ 2007.gada 2.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr. 660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”: <https://likumi.lv/doc.php?id=164271> [aplūkots: 15.01.2019.]

cilvēka piesardzības līmeni), kura dēļ cilvēks var sagriezties un gūt darba traumu – šajā gadījumā tāds nelaimes gadījuma cēlonis nav novēršams.

Cietušās personas paredzētās apdrošināšanas atlīdzības saņemšanas veicināšana arī notiek ne tikai caur noteikumiem Nr.950, bet caur virkni citu normatīvo aktu, kas tiks minēti tālāk. Noteikumu Nr.950 21.punkts nosaka, ka nelaimes gadījumu izmeklē un Aktu sastāda 15 darbdienu laikā pēc nelaimes gadījuma vai pēc informācijas par notikušo nelaimes gadījumu darbā saņemšanas. Šo noteikumu 60.punkts nosaka izņēmumus attiecībā uz termiņiem smago (vai iespējami smago) nelaimes gadījumu vai nāves gadījumu izmeklēšanas termiņiem. Saskaņā ar noteikumu Nr.950 23.punktu, nelaimes gadījumu darbā izmeklē darba devējs (darba devēja izveidotā komisija) vai Valsts darba inspekcija (turpmāk – Inspekcija). Aktu sastāda Inspekcija (t.i., iestāde) vai likumā noteiktajos gadījumos darba devējs un to (aktu) apstiprina Inspekcija. Līdz ko Akts ir reģistrēts Inspekcijā, tas iegūst savu likumīgu spēku un rada sekojošas tiesiskās sekas – cietušajam tiesības saņemt valsts garantēto apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām”¹⁷ 17.panta pirmo daļu. Šī likuma mērķis ir „nodrošināt apdrošinātajai personai, ja tā cietusi nelaimes gadījumā darbā [...] apdrošināšanas atlīdzību, atveseļošanas, darbspēju atgūšanu un integrāciju sabiedrībā...” Saskaņā ar šī likuma 7.pantu un 12.panta otro daļu ir izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr.50 „Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība”¹⁸. Kā izriet no šo noteikumu 2.punkta, tad jautājumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu nelaimes gadījumā cietušajai personai Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk – VSAA) izskata, pamatojoties uz trim aspektiem:

- 1) sociāli apdrošinātās personas – cietušā – rakstiska pieprasījuma piešķirt apdrošināšanas atlīdzību;
- 2) Valsts darba inspekcijas elektroniski sniegto informāciju par darbā notikušo nelaimes gadījumu;
- 3) dokumentiem, kas pamato zaudējumu rašanos saistībā ar nelaimes gadījumu darbā (izraksti, ārstu nosūtījumi, maksājumu dokumenti, ārstniecības iestādes izziņas utt.)

¹⁷ Likums „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām”: <https://likumi.lv/doc.php?id=37968> [aplūkots: 10.01.2019.]

¹⁸ 1999.gada 16.februāra Ministru kabineta noteikumi Nr.50 „Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība”: <https://likumi.lv/doc.php?id=21903> [aplūkots: 10.01.2019.]

Kā izriet no informācijas, kas pieejama VSAA mājas lapā internetā¹⁹, tad „*elektroniski sniegta informācija*” ir tieši Akts. Inspekcijai ir pienākums iesniegt VSAA vienu Akta eksemplāru saskaņā ar noteikumu Nr.950 47.2.punktu (ja nelaimes gadījumu izmeklējis darba devējs) un 49.2.punktu (ja nelaimes gadījumu izmeklējusi Inspekcija). Šeit ir jāpiemin, ka saskaņā ar 2005.gada 9.augusta Ministru kabineta noteikumu Nr.585 „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”²⁰ (kas bija spēkā līdz noteikumu Nr.950 spēkā stāšanās) 38.punktu pienākums nosūtīt viena Akta eksemplāru VSAA bija gan darba devējam, gan Inspekcijai – atkarībā no tā, kas konkrēti izmeklēja nelaimes gadījumu darbā. Noteikumos Nr.950 šis pienākums ir nodots tikai Inspekcijai, jo, kā izriet no Ministru kabineta noteikumu projekta „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” anotācijas, tad šo noteikumu mērķis bija „*vienkāršot nelaimes gadījumu izmeklēšanas kārtību un akta formas aizpildīšanu, atvieglojot darba devējam nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un reģistrēšanu, tādējādi samazinot administratīvo slogu*”.²¹

Tas nozīmē, ka, lai nelaimes gadījuma darbā cietusī persona saņemtu apdrošināšanas atlīdzību, ir jāpastāv visiem trim augstāk minētajiem nosacījumiem. Līdz ar to, ir secināms, ka nepietiek tikai ar to, lai Akts būtu reģistrēts Inspekcijā un elektroniski sniegts VSAA – obligāti ir jābūt arī cietušās personas iesniegums/rakstisks pieprasījums piešķirt apdrošināšanas atlīdzību.

Savukārt pēdējais nelaimes gadījumu izmeklēšanas un uzskaites mērķis „nodrošināt nelaimes gadījumu uzskaiti atbilstoši starptautiskajām prasībām” izriet no Latvijas Republikas dalības Eiropas Savienībā un konkrēti no Padomes 1989.gada 12.jūnija Direktīvas 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darbinieku darba drošību un veselības aizsardzību²².

Ir vērts arī minēt, ka, veicot nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu, saskaņā ar noteikumu Nr.950 17.punktu, darba devējam (vai Inspekcijai – atkarībā no tā, kas veic konkrētā nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu) ir jāpieprasa (griežoties ar iesniegumu) no ārstniecības iestādes, kura sniedza cietušajai personai neatliekamo medicīnisko palīdzību vai pie kuras cietusī personas griezās ar sūdzībām par veselības traucējumiem, ko izraisījis nelaimes gadījums darbā (turpmāk – ārstniecības iestāde), izziņa par cietušā veselības traucējumu smaguma pakāpi. Ir jāmin, ka šajā

¹⁹ „Apdrošināšanas atlīdzība sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību (pēc 01.01.1997.)”:

<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/stradajosajiem/nelaiimes-gadijums-darba-arodslimiba/apdrosinasanas-atlidziba-sakara-ar-nelaiimes-gadijumu-darba-vai-a> [aplūkots: 15.03.2019.]

²⁰ 2005.gada 9.augusta Ministru kabineta noteikumi Nr.585 „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”: <https://likumi.lv/ta/id/64833-nelaiimes-gadijumu-darba-izmeklesanas-un-uzskaites-kartiba> [aplūkots: 01.03.2019.]

²¹ Ministru kabineta noteikumu projekts „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40107760> [aplūkots: 15.03.2019.]

²² Direktīva 89/391/EEK: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1989/391/oj/?locale=LV> [aplūkots: 10.03.2019.]

gadījumā darbojas parasta administratīvā akta izdošanas shēma, kas izriet no Administratīvā procesa likuma (turpmāk – APL) 55.panta, kurš nosaka, ka administratīvo lietu ierosina uz iesnieguma pamata. Šī izziņa nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanas procesā arī ir tikai viens no lēmumiem, kas ir nepieciešams, lai veiktu nelaimes gadījuma izmeklēšanu. Neskatoties uz to, ka faktiski ar izziņas izdošanu tiek konstatēta faktiskā situācija: cietušā ķermeņa daļa, gūto veselības traucējumu veids un veselības traucējumu smagumu pakāpe – būtiskākais šajā izziņā ir tieši pēdējais konstatējums par veselības traucējumu smagumu pakāpi, jo no tā izriet vai konkrētu nelaimes gadījumu darbā izmeklēs darba devējs vai Inspekcija. Līdz ar to rodas jautājums, vai šī izziņa ir konstatējošs administratīvais akts²³ vai tomēr starplēmums konkrētā administratīvajā procesā. Tas nozīmē, ka veicot nelaimes gadījuma izmeklēšanu, ir nepieciešams pieprasīt tiesību akta (konstatējošā administratīvā akta vai starplēmuma) izdošanu. Bez šīs izziņas nebūs iespējams sastādīt Aktu un reģistrēt to Inspekcijā. Kā jau tika minēts ievadā, *no juridiska viedokļa nelaimes gadījums ir ne tikai negadījums darbā, bet tas ir ļoti interesants juridisks veidojums ar specifisku tiesisko dabu.*

Līdz ar to, lai noskaidrotu, kāda tomēr ir Akta tiesiska daba darba autore tālāk izvērtēs Aktu salīdzinājumā ar administratīvo aktu APL izpratnē (2.sadaļa) un salīdzinājumā ar starplēmumu APL izpratnē (3.sadaļa).

²³ Kaut arī pēc nosaukuma varētu domāt, ka ārstniecības iestādes izziņa ir izziņa administratīvā procesa ietvaros, respektīvi, tā ir faktiskā rīcība, toties tā vairāk atbilst administratīvā akta pazīmēm, jo tā nerada faktiskās sekas, bet konstatē faktisko situāciju. Tā kā šī darba mērķis nav analizēt izziņas par nelaimes gadījuma darbā gūto veselības traucējumu smaguma pakāpi, šis jautājums netiks analizēts sīkāk.

2. AKTS PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ KĀ ADMINISTRATĪVAIS AKTS

Kaut arī pirmsšķietami varētu secināt, ka Akts ir administratīvais akts, jo tas varētu izrietēt no tā nosaukuma, lai neapšaubāmi izdarīt tādu secinājumu, ir jāanalizē administratīvā akta pazīmes, kā arī tas, kādā veidā tas atbilst vai neatbilst Akta saturam un jēgai. Papildus tiks analizēti administratīvo aktu veidi pēc to tiesiskajām sekām, lai varētu secināt, vai Akts atbilst kādam no administratīvo aktu veidiem.

2.1. Administratīvā akta pazīmes

Kā izriet no APL 1.panta, kurā ir sniegta administratīvā akta definīcija, tad: *„Administratīvais akts ir uz āru vērsts tiesību akts, ko iestāde izdod publisko tiesību jomā attiecībā uz individuāli noteiktu personu vai personām, nodibinot, grozot, konstatējot vai izbeidzot tiesiskās attiecības vai konstatējot faktisko situāciju”*.

Ņemot vērā, ka administratīvais akts ir administratīvā procesa pamatjēdziens, tad ir konstatējams, ka gandrīz visi APL ietvertie nosacījumi attiecas uz administratīvo aktu, tā sagatavošanu, izdošanu, spēkā stāšanos, apstrīdēšanu, pārsūdzēšanu, izpildi.²⁴

Kā izriet no definīcijas, lai noteiktu, ka konkrētas darbības rezultāts ir administratīvais akts, ir jākonstatē visas pazīmes, kādas ir administratīvajam aktam. Apskatīsim tās sīkāk kopsakarā ar Aktu.

2.1.1. Uz āru vērsts

Šī pazīme norāda uz to, ka lēmums rada tiesiskas sekas ārpus valsts pārvaldes, t.i. tiek izslēgti tie lēmumi, ko iestāde pieņem attiecībā uz pašu iestādi, tās darbiniekiem vai citām iestādēm, kaut arī atsevišķos gadījumos, tas var radīt tiesiskas sekas arī valsts pārvaldes ietvaros, ja izdots administratīvais akts (konkrēts lēmums) skar amatpersonas vai iestādei īpaši pakļautas personas tiesisko statusu vai šis lēmums būtiski ierobežo konkrētās amatpersonas vai iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesības.²⁵

²⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 25.lpp

²⁵ Turpat – 26.-27.lpp.

Attiecībā uz Aktu var secināt, ka tā darbība nav attiecināma uz valsts pārvaldes iekšējo darbību – līdz ar to secināms, kas Akts ir uz āru vērsts, jo tas rāda sekas ārpus valsts pārvaldes. Protams, var būt situācija, ka nelaimes gadījumā darbā ir cietis kāds valsts pārvaldes darbinieks, toties šajā gadījumā Akts skars konkrētu valsts pārvaldes darbinieku kā privātpersonu, nevis kā iestādes darbinieku vai īpaši pakļautu personu.

2.1.2. Izdod iestāde

Iestāde APL 1.panta pirmajā daļā ir definēta kā „*tiesību subjekts [...] kurai ar normatīvo aktu [...] piešķirtas noteiktas valsts varas pilnvaras valsts pārvaldes jomā*”. Minētās definīcijas mērķis ir noskaidrot gribas izteicēju, kas uzskatāms par administratīvā akta konkrēto izdevēju²⁶. Tas nozīmē, ka ir jāvērtē, vai konkrēta akta izdevējs rīkojas valsts pārvaldes (nevis tiesas spriešanas vai likumdošanas) jomā.²⁷ Kā izriet no APL 1.panta trešajā daļā sniegtas administratīvā akta definīcijas, tad administratīvos aktu izdod iestāde, kurai piemīt administratīvi procesuālā tiesībspēja un rīcībspēja. Izņēmumā gadījumos administratīvos aktus var arī izdot privāto tiesību subjekts, ja tādām privāto tiesību subjektam ar normatīvo aktu vai publisko tiesību līgumu tiek uzticēta, jeb deleģēta, daļa publiskās varas. Kā izriet no Valsts pārvaldes iekārtas likuma²⁸ 40.panta otrās daļas un 41.panta trešās daļas, administratīvo aktu izdošanu var deleģēt privātpersonai, ja tas paredzēts ārējā normatīvajā aktā var ar deleģēšanas līgumu, ja tā slēgšana izriet no ārējā normatīvā akta²⁹.

Kā ir norādījis E.Levits Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcijā, komentējot 7.nodaļu, valsts pārvalde var deleģēt kādus savus atsevišķus uzdevumus, tādējādi „*deleģēšana [...] ir jāsaprot kā pārvaldes iestādes funkciju pildīšana ar privāto tiesību subjektu starpniecību, ja tas kaut kādu iemeslu dēļ ir lietderīgāk. No tā izriet, ka, deleģējot atsevišķus uzdevumus privāto tiesību subjektiem, valsts pārvaldes iestāde joprojām paliek gan tiesiski, gan materiāli [...] atbildīga par to, kā pilnvarotais privāto tiesību subjekts pilda tam deleģēto uzdevumu*”.³⁰

Likumdevējs ir sadalījis pienākumus attiecībā uz nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un Akta sastādīšanu starp darba devēju un Inspekciju. No noteikumiem Nr.950 izriet, ka nelaimes gadījumu darbā izmeklēšana ir sadalīta starp darba devēju un Inspekciju sekojoši: noteikumu

²⁶ Turpat – 14.lpp

²⁷ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 96.lpp.

²⁸ Valsts pārvaldes iekārtas likums: <https://likumi.lv/doc.php?id=63545> [aplūkots: 10.03.2019.]

²⁹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 19.lpp

³⁰ E.Levits: Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcija. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/63685> [aplūkots: 23.03.2019.]

Nr.950 24.punktā ir noteikts, kādos gadījumos nelaimes gadījumu darbā izmeklē darba devējs; savukārt noteikumu Nr.950 25.punktā ir noteikts, kādos gadījumos nelaimes gadījumu darbā izmeklē Inspekcija.

Tas liek domāt, ka attiecībā uz nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un Akta sastādīšanu var runāt par likumisko deleģējumu privātpersonai veikt valsts pārvaldes funkcijas. Arī Augstākā tiesa ir norādījusi, ka noteicošais kritērijs ir attiecīgajā situācijā īstenotā funkcija.³¹ Toties, lai konstatētu, ka darba devējam ir deleģēta ar likumu valsts pārvaldes funkcija, ir jāsecina, ka nelaimes gadījumu izmeklēšana ir valsts funkcija. Pienākums izmeklēt nelaimes gadījumus darbā ir noteikts divos likumos: Darba aizsardzības likuma 13.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ka „darba devējs nodrošina nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un veic to uzskaiti”; un Valsts darba inspekcijas likuma³² 3.panta otrās daļas 6.punktā, kas nosaka, ka „lai nodrošinātu [...] funkcijas izpildi, Darba inspekcija veic šādus uzdevumus: [...] normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā veic nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un vienotu reģistrāciju”. Var redzēt, ka funkcijas, kādas ir darba devējam un kādas ir Inspekcijai, atšķiras. Un, kā jau minēts iepriekš, deleģēšanas gadījumā valdes pārvaldes iestāde gan tiesiski, gan materiāli ir atbildīga par to, kā pilnvarotais privāto tiesību subjekts pilda tam deleģēto uzdevumu – kas savukārt, norāda, ka attiecībā uz Akta sastādīšanu nepastāv deleģējums, jo Inspekcija nedz tiesiski, nedz materiāli neatbild par to, ka darba devējs veic nelaimes gadījuma izmeklēšanu.

Likumdevējs ir paredzējis kontroles mehānismu gadījumiem, ja nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana no darba devēja puses notiek nekvalitatīvi vai ļaunprātīgi (piem., slēpjot kaut kādus faktus) – Inspekcijai ir tiesības “iejaukties” to nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanā, kuru izmeklēšana primāri ir nodota darba devēja ziņā:

- pamatojoties uz noteikumu Nr.950 11.punktu „Inspekcija ir tiesīga pēc savas iniciatīvas, ja tās rīcībā nonākuši jauni fakti par notikušo nelaimes gadījumu [...] papildus izmeklēt nelaimes gadījuma apstākļus un no jauna sastādīt Aktu”;
- pamatojoties uz noteikumu Nr.950 47.punktu Inspekcija ir tiesīga norīkot Inspekcijas amatpersonu atkārtotai nelaimes gadījuma izmeklēšanai, „ja pēc atkārtotās izmeklēšanas Inspekcija konstatē, ka nav novērstas nepilnības nelaimes gadījuma izmeklēšanā un dokumentu sagatavošanā”.

Jāņem vērā arī tas apstāklis, ka, kaut arī darba devējam (t.i. privātpersonai) ir ar normatīvo aktu nodots pienākums veikt nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu un sastādīt Aktu, savu

³¹ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2004.gada 3.augusta lēmums lietā Nr.SKA-191

³² Valsts darba inspekcijas likums: <https://likumi.lv/doc.php?id=177910> [aplūkots: 10.03.2019.]

likumīgu spēku³³ Akts iegūst tikai ar to brīdi, kad tas ir apstiprināts un reģistrēts Inspekcijā. Līdz ar to varētu pieņemt, ka darba devējs izdod administratīvo aktu, pamatojoties uz likumisko deleģējumu, jo minētais deleģējums izriet no lietderības apsvērumiem (sk. arī darba 2.1.3.punktu), no noteikumu Nr.950 24.punktā noteiktā pienākuma darba devējam izmeklēt nelaimes gadījumu darbā un noteikumu Nr.950 31.punktā noteiktā pienākuma sastādīt Aktu. Toties darba autores ieskatā, šajā gadījumā nepastāv valsts pārvaldes funkciju deleģēšana, jo, pirmkārt, funkcijas, kas noteiktas Darba aizsardzības likumā un Valsts darba inspekcijas likumā, atšķiras; un otrkārt, ja pieņem, ka darba devējam ir deleģēta valsts pārvaldes funkcija veikt nelaimes gadījumu izmeklēšanu, tad darba devējs iegūst iestādes statusu, un šajā gadījumā Inspekcijas direktors nevar būt augstāka iestāde, kurai var apstrīdēt sastādīto Aktu; un treškārt, darba devējs pats ir atbildīgs par to, ka viņš veic nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu.

2.1.3. Publisko tiesību jomā

Šī pazīme norāda uz to, ka administratīvais akts rada publiski tiesiskas sekas.³⁴ Ir uzskatāms, ka privātās tiesības (objektīvā nozīmē) ir tās tiesības, kas regulē attiecības starp privātām fiziskām vai juridiskām personām kā tiesību subjektiem; publiskās tiesības (objektīvā nozīmē) regulē attiecības starp valsti un publiskām juridiskām personām, vai arī starp šīm publiskajām juridiskajām personām un privātpersonām.³⁵ No tā izriet, ka vismaz viens no tiesisko attiecību dalībniekiem veic valsts pārvaldes uzdevumu – t.i., veic tādu darbību, ko var veikt tikai ar valsts varu apveltīts subjekts.³⁶

Kā jau analizēts iepriekš, Aktu var sastādīt gan darba devējs, gan Inspekcija. Likumdevējs ir noteicis, ka darba devējam ir pienākums izmeklēt tos nelaimes gadījumus, kuri acīmredzami ir vieglāki un neprasa specializēto zināšanu esību. Kā izriet no noteikumu Nr.950 24.punkta par šādiem nelaimes gadījumiem, kuru izmeklēšanu (un attiecīgi arī Akta sastādīšanu) darba devējs var veikt efektīvāk, uzskatāmi:

- 1) ja nelaimes gadījuma rezultātā gūtie veselības traucējumi nav smagi – šajā grupā ietilpst: 1) nelaimes gadījumi darbā, kas saistīti ar inficēšanas risku; 2) ja nelaimes gadījuma darbā rezultātā darbspēju zudums ir uz laiku no vienas līdz trijām

³³ Ar *likumīgu spēku* ir jāsaprot cietušās personas tiesības griezties VSAA ar rakstisku pieprasījumu piešķirt apdrošināšanas atlīdzību.

³⁴ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 97.lpp.

³⁵ K.Dišlers. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. – 65.lpp.

³⁶ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 23.lpp

- diennaktīm; 3) veselības traucējumi nav smagi (atbilstoši noteikumu Nr.950 19.punktam) un darbspēju zudums ir iestājies uz laiku ilgāku par trijām diennaktīm;
- 2) ja notikušais nelaimes gadījums ir ceļu satiksmes negadījums (pat ja negadījuma rezultātā ir iestājušies smagi veselības traucējumi vai nāve);
 - 3) ja nelaimes gadījums ir noticis ar profesionālo sportistu sporta spēles, sacensību vai treniņu laikā, kad nelaimes gadījuma iestāšanās risks ir tieši saistīts ar sportista profesionālo darbību un nav novēršams ar preventīviem pasākumiem, un cietušajam ir iestājušies smagi veselības traucējumi;
 - 4) ja nelaimes gadījums noticis ārvalstīs (ar atsevišķiem izņēmumiem).

Tā kā nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana ir diezgan tehniska rakstura jautājums, līdz ar to vieglāko nelaimes gadījumu darbā izmeklēšana ir nodota darba devēja ziņā, lai samazinātu Inspekcijas slogu. Kā ir norādīts Ministru kabineta noteikumu projekta “Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtībā” anotācijas II sadaļas 3.punktā, tad vidēji akta aizpildīšana un reģistrēšana prasa aptuveni četras stundas³⁷. Apskatot pēdējo gadu statistiku ir secināms, ka 2013.gadā kopā ir notikuši 1748 nelaimes gadījumi darbā, 2014.gadā – 1766, 2015.gadā – 1735, 2016.gadā – 1849³⁸. Reizinot katru ciparu uz četrām stundām, var iegūt, cik daudz laika būtu nepieciešams, izmeklējot šo nelaimes gadījumus darbā, attiecīgi: 2013.gadā – 6992 stundas, 2014.gadā – 7064 stundas, 2015.gadā – 6940 stundas, 2016.gadā – 7396 stundas. Šādā veidā būtu palielināts Inspekcijas slogs. Līdz ar to likumdevējs nodevis lielāku daļu no nelaimes gadījumu darbā izmeklēt tieši darba devējiem, atstājot Inspekcijas pienākumos tikai kontroles funkciju: pārbaudīt, vai nelaimes gadījums darbā ir izmeklēts saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, un reģistrēt sastādīto Aktu – tādējādi, apstiprinot Akta pareizību.

Toties Akta reģistrāciju var veikt tikai un vienīgi Inspekcija. Turklāt, kā jau minēts iepriekš, tikai pēc tam, kad Akts ir reģistrēts Valsts darba inspekcijas integrētajā informācijas sistēmā, tas piešķir cietušajam tiesības vērsties VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu. Tādējādi ir secināms, ka Akts tiek izdots publisko tiesību jomā.

³⁷ Ministru kabineta noteikumu projekts „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40107760> [aplūkots: 15.03.2019.]

³⁸ Centrālās statistikas pārvaldes datubāzes. Darbā notikušie nelaimes gadījumi. Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_veseliba_vesel/VAG140.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a35109e9-38d9-45de-a9b9-8093db67a268 [aplūkots: 23.03.2019.]

2.1.4. Attiecībā uz individuāli noteiktu personu vai personām

Administratīvais akts ir tiesību piemērošanas akts, kurš individualizē tiesību normā noteiktās abstraktas sekas konkrētām personām un konkrētām gadījumam.³⁹ Šī administratīvā akta pazīme precīzāk ir noteikta APL 24.pantā. Kā izriet no APL 24.panta komentāra, tad administratīvā procesa dalībniekus var iedalīt divās grupās: obligātajos un fakultatīvajos. Kā obligātie administratīvā procesa dalībnieki komentējamā pantā ir norādīti iestāde un adresāts (kā jau minēts iepriekš 2.1.2.punktā, adresāts nav obligāts procesa dalībnieks vispārīgā administratīvā akta gadījumā)⁴⁰. Adresāta jēdziens ir noteikt APL 27.panta pirmajā daļā. No tās izriet, ka adresāts ir tā persona, kurai ar konkrēto administratīvo aktu tiek nodibinātas, grozītas, konstatētas vai izbeigtas konkrētas tiesiskās attiecības. Kā izriet no APL 76.panta pirmās daļas adresātam ir arī tiesības apstrīdēt administratīvo aktu.

Šeit ir jāpiemin, ka adresāts ne vienmēr ir iesniedzējs (APL 25.panta skatījumā)⁴¹. Saskaņā ar APL 25.panta pirmo daļu „*iesniedzējs ir privātpersona, kura griežas iestādē, lai nodibinātu, grozītu, konstatētu vai izbeigtu konkrētās publiski tiesiskās attiecības*”.

Kā izriet no noteikumu Nr.950 23. un 31.punkta nelaimes gadījumu izmeklē un sastāda uz katru atsevišķu notikumu. To apliecina arī MK 32.punkts, kurš nosaka, ka „*ja nelaimes gadījumā cietuši vairāki nodarbinātie, aktu sastāda par katru cietušo vai bojāgājušo*”. Tai pat laikā noteikumu Nr.950 1.pielikumā sniegtajā veidlapā ir paredzēts norādīt vairākas privātpersonas:

- 2.punktā ir norādāma informācija par cietušo;
- 3.punktā par darba devēju, pie kura (kura teritorijā) ir noticis nelaimes gadījums;
- 4.punktā ir norādāma informācija par darba devēju, kura nodarbinātais ir cietis nelaimes gadījumā.

Tas nozīmē, ka Aktā tiek norādītas divas (vai trīs) privātpersonas. Līdz ar to, attiecībā uz Aktu, ir grūti secināt, kāds katrai Aktā iekļautai personai ir statuss, raugoties no administratīvā procesa viedokļa.

³⁹ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 98.lpp

⁴⁰ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 322.lpp

⁴¹ Turpat – 335.lpp

2.1.5. Nodibina, groza, izbeidz vai konstatē konkrētas tiesiskās attiecības vai konstatē faktisko situāciju

Ja pieņemts, ka Akts ir administratīvais akts, tad teorētiski cietušajai personai varētu atbilst adresāta statuss. Tomēr šeit rodas jautājums par to, kas tad īsti ir darba devējs attiecībā uz Aktu. Darba devējs nav iesniedzējs, jo viņš negriežas iestādē, lai nodibinātu, grozītu, konstatētu vai izbeigtu konkrētās publiski tiesiskās attiecības. Akts kā tāds, kā to arī norādījusi Augstākā tiesa savos vairākos spriedumos⁴², nerāda darba devējam tiesiskās sekas, līdz ar to darba devējs neatbilst APL 25.panta pirmajā daļā sniegtajai definīcijai. Darba devējs konkrētajā administratīvajā procesā varētu būt trešās personas statusā. Kā izriet no APL 28.panta pirmās daļas „*par trešo personu administratīvajā procesā var būt privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses attiecīgais administratīvais akts var ierobežot vai kuru var skart tiesas spriedums lietā*”. Toties, ņemot vērā minēto, ka Akts nerāda darba devējam tiesiskās sekas, tad ir secināms, ka uz darba devēju pilnībā trešās personas statuss nav attiecināms.⁴³

Administratīvais akts piešķir tiesības, uzliek pienākumus vai citādi maina esošo tiesisko stāvokli. Tieši iestādes izdotajā dokumentā ietvertais konstatējums ir administratīvais akts, ja no konstatējuma automātiski izriet tiesiskas sekas.⁴⁴ Šo administratīvā akta pazīmi izskatīsim sīkāk.

Nav šaubu, ka Akts rada tiesiskās sekas cietušajai personai. Tiesiskās sekas cietušajam rada Aktā iekļautais secinājums par to, vai nelaimes gadījums darbā ir vai nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts: ja tiek konstatēts, ka nelaimes gadījums darbā ir darba vides faktoru iedarbības rezultāts, tad cietušajam ir tiesības pieprasīt apdrošināšanas atlīdzību; bet, ja tiek konstatēts, ka nelaimes gadījums darbā nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts, tad cietušajam nerodas tiesības prasīt sociālās apdrošināšanas atlīdzību. Toties šeit ir vērts arī norādīt uz vienu aspektu, ka, ja cietušais nepiekrīt Aktā iekļautajam secinājumam, ka Akts nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts, tad šī apstrīdēšana skars ne tikai šo konkrētu konstatējumu, bet arī Akta saturisko daļu.

Tai pašā laikā Aktā ir arī iesaistīta cita privātpersona – darba devējs. Un attiecībā uz darba devēju nevar pilnībā piekrist Augstākās tiesas secinājumam, ka Akts pats par sevi nerada tiesiskās sekas darba devējam⁴⁵, sekojošo apsvērumu dēļ:

⁴² Augstākās tiesas 2017.gada 28.decembra spriedums lietā Nr.SKA-161/2017, 8.punkts; Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-459/2018, 8.punkts

⁴³ Skatīt sadaļu 2.3.1.

⁴⁴ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 100.lpp.

⁴⁵ Augstākās tiesas 2017.gada 28.decembra spriedums lietā Nr.SKA-161/2017, 8.punkts; Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-459/2018, 8.punkts

- 1) Inspekcija ir galvenā un vienīgā valsts iestāde, kas veic „*valsts uzraudzības un kontroles īstenošanu darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā*” (Valsts darba inspekcijas likuma 3.panta pirmā daļa), līdz ar to, tās secinājumi uzskatāmi par kompetentās iestādes viedokli. Un tā kā Latvijas Republikā nav citas biedrības vai iestādes, kura varētu sniegt eksperta vai neatkarīgu viedokli, tad parasti izmeklēšanas iestādes (runājot par krimināltiesiskajām sekās) paļaujas uz to, ka valsts iestādes viedoklis ir kompetents, objektīvs un pareizs. Gadījumā, ja ir noticis smags nelaimes gadījums darbā viens Akta eksemplārs tiek nosūtīts Valsts policijai – Valsts policija, pamatojoties uz Aktā iekļautajām ziņām pieņems lēmumu, vai ierosināt kriminālprocesu vai ne. Un, ja izmeklēšana notiks nekompetenti, neobjektīvi un nepareizi, tad darba devējam var rasties kriminālprocesuālās sekas; un, pat ja kriminālprocesuālās sekas neiestāsies, tas tik un tā prasīs resursus (materiālos, cilvēkresursus) gan no darba devēja, gan arī no izmeklēšanas iestādes.
- 2) Darbinieks, saņemot Aktu, izvērtējot nelaimes gadījuma aprakstā un cēloņos norādīto informāciju, izvēlas, vai pieprasīt tiesas ceļā kaitējuma atlīdzību vai ne. Un šajā gadījumā, ja Inspekcijas sastādītais Akts satur vienpusīgi pasniegto informāciju, vai nav izvērtēti visi nelaimes gadījuma apstākļi, vai arī nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana ir veikta neobjektīvi, darba devējam var rasties civiltiesiskās sekas, kas absolūti nav pamatotas. Turklāt šajā gadījumā, neskatoties uz to, ka tiesai ir jāpārbauda visi iesaistīto pušu pamatojumi, tiesa noteikti ņems vērā Inspekcijas Aktā iekļauto informāciju, pamatojoties tieši uz to, ka Inspekcija ir valsts kompetentā iestāde darba aizsardzības jomā.⁴⁶ Protams, tas neliedz darba devējam iesniegt tiesai arī savus pierādījumus.
- 3) Noteikumu Nr.950 39.punktā ir noteikts, ka „*pēc nelaimes gadījuma izmeklēšanas darba devējs atkārtoti novērtē riskus attiecīgajā darba vietā un [...] paredz pasākumus nelaimes gadījuma cēloņu novēršanai, norādot atbildīgos par šiem pasākumiem un termiņus pasākumu veikšanai*”. Tas nozīmē, ka darba devējam ir jāveic zināmas administratīvas vai materiālas darbības pēc nelaimes gadījuma darbā. Šo darbību apjoms un specifika ir atkarīga no tā, kādi nelaimes gadījuma cēloņi tika norādīti Aktā. Tādējādi darba devējam rodas konkrētas (t.i., materiālas, finansiālas vai tehnoloģiskas)

⁴⁶ Minēto apgalvojumu apstiprina Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 30.jūnija spriedumā lietā Nr.C31379412 9.punktā izteiktais, ka „*Valsts ieņēmumu dienesta (t.i., valsts iestādes – autora piezīme) atzinums var tikt izmantots kā rakstveida pierādījums*”. Tiesas ieskatā Valsts ieņēmumu dienesta var izmantot kā rakstveida pierādījumus, ja šajā atzinumā ir analizētas fiktīva darījuma pazīmes un ir norādīti iemesli, kāpēc tās pazīmes atzīstamas par derīgam vai nederīgam darījuma atzīšanai par spēkā neesošu. Tādējādi tiesa atzina Valsts ieņēmumu dienesta kompetenci fiktīva darījumu pazīmju analizē.

sekas atkarībā no tā, kāda informācija ir norādīta Aktā. Papildus tam darba devējam var rasties arī tiesiskās sekas (darba devējs var tikt administratīvi sodīts), ja gadījumā viņš nav veicis nepieciešamus pasākumus noteiktajā termiņā.

Tādējādi var secināt, ka Akts pats par sevi tiesiskās sekas darba devējam nerada, toties tas rada netiešās sekas, kas izriet no normatīvajiem aktiem – un tieši šo netiešu seku novēršanā arī izpaužas darba devēja tiesiskā interese.

Tas izriet arī no tā aspekta, ka likumdevējs ir paredzējis darba devējam iespēju apstrīdēt Aktu (apstrīdēšanas iespēja un kārtība tiks sīkāk analizētas 2.4.sadaļā), tādā veidā paredzot darba devējam aizstāvēt savas tiesiskās intereses.

Lai noteiktu, vai Akts ir administratīvais akts, ir jāapskata administratīvo aktu veidi pēc tiesiskajām sekām, ko tie var radīt.

2.2. Administratīvo aktu veidi pēc tiesiskajām sekām

Administratīvā akta mērķis tiek sasniegts ar tiesiskajām sekām, t.i., izveidojot kaut kādas tiesiskās attiecības. Tādējādi, administratīvos aktus var iedalīt:

- 1) tie, kas nodibina tiesiskās attiecības,
- 2) tie, kas groza tiesiskās attiecības,
- 3) tie, kas izbeidz tiesiskās attiecības un
- 4) tie, kas konstatē tiesiskās attiecības.

Tiesiskās attiecības tiek nodibinātas, kad personai tiek piešķirtas kādas konkrētas tiesības vai uzlikti kaut kādi pienākumi. Šajā gadījumā tiek izveidotas jaunas, agrāk nepastāvējušas attiecības. Ar tiesību nodibināšanu jāsaprot ne tikai kaut kādu tiesību piešķiršana noteiktai personai, bet arī pienākumu uzlikšana.⁴⁷

Tiesiskās attiecības tiek grozītas, kad tiek veiktas izmaiņas jau esošajās tiesiskajās attiecībās vai uzliktajos pienākumos. Lai noteiktu, ka tiesiskās attiecības ir grozītas, tad jābūt izdots jauns administratīvais akts, kas kaut kāda veidā maina (paplašina vai sašaurina) pirms tā pastāvējušās tiesiskās attiecības.⁴⁸

⁴⁷ Jautrīte Briede. Administratīvais akts. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. – 123.lpp

⁴⁸ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 36.lpp

Tiesiskās attiecības tiek izbeigtas, ja ar konkrētu administratīvo aktu tiek atņemtas kādas pirms tam pastāvējušās tiesības vai arī atceļot pirms tam esošo vai uzlikto pienākumu.⁴⁹ Šāda veida administratīvie akti izriet no APL 79.panta trešās daļas, kura nosaka administratīvā akta spēkā esību. Administratīvā akta atcelšana ir īpaši atrunāta APL 83.panta otrajā daļā, kas nosaka, ka „*administratīvo aktu atceļ ar jaunu administratīvo aktu*”. Pie tam, APL paredz atcelt ne tikai prettiesisku administratīvo aktu (APL 86.pants), bet arī tiesisku (APL 85.pants).

Īpašs administratīvo aktu veids ir konstatējošie administratīvie akti, jo tie pēc savas būtības neveicina jauno tiesisko attiecību izveidošanos (atšķirībā no trim iepriekš minētiem administratīvo aktu veidiem), bet tikai apliecina valstiskā līmenī jau pastāvošās tiesiskās attiecības. Ir jāņem vērā, ka ne katrs valsts pārvaldes konstatējums uzskatāms par konstatējošu administratīvo aktu. Par konstatējošu administratīvo aktu uzskatāms tikai tāds lēmums vai atzinums, kas saistoši un nemainīgi nostiprina kādas tiesiskas attiecības vai atsevišķas indivīda tiesības vai pienākumus.⁵⁰ Vārds “konstatēt” nozīmē “noteikt, uzzināt”. Savukārt, kā izriet no APL komentāriem⁵¹ un Augstākās tiesas spriedumiem⁵², vārds “konstatēt” ir jātulko šaurāk – “apliecināt, apstiprināt”. Tas nozīmē, ka par konstatējošu administratīvo aktu var runāt tajā gadījumā, kad valsts pārvalde apliecina personas tiesiskās attiecības vai konstatē faktisko situāciju. To apliecina arī APL 1.panta trešajā daļā sniegta definīcija „*konstatējot [...] konkrētās tiesiskās attiecības vai konstatējot faktisko situāciju*”. Darba autores ieskatā likumdevējs tieši ir izdalījis faktiskās situācijas konstatēšanu, pielīdzinot to konstatējošam administratīvajam aktam, jo pēc savas būtības faktiskās situācijas konstatēšana arī izpaužas konstatējošajā administratīvajā aktā. Uz to arī norāda APL 1.panta trešās daļas komentārs par konstatējošajiem administratīvajiem aktiem⁵³, kurā konstatējošais administratīvais akts un faktiskās situācijas konstatēšana tiek izskatīti kopā. Tas nozīmē, ka runājot par konstatējošu administratīvo aktu ir jāsaprot faktiskās situācijas konstatēšana. Līdz ar to, attiecībā uz konstatējošu administratīvo aktu arī rodas grūtības atšķirt to no citām valsts pārvaldes darbības formām.

⁴⁹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 37.lpp

⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments un Judikatūras nodaļa. Tiesu prakse vispārīgā jēgā. – Faktiskās rīcības jēdziens – pazīmes un interpretācija, 2006 – 22.lpp.

⁵¹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 37.lpp

⁵² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 15.marta spriedums lietā Nr.SKA-55, 12.punkts

⁵³ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 37.lpp

Šajā ziņā, lai saprastu konstatējošā administratīvā akta jēgu, ir vērts pieminēt, ka vācu juridiskajā literatūrā konstatējošo administratīvo aktu dēvē par deklaratīvo administratīvo aktu. Kā to ir noteikusi Vācijas Federālā administratīvā tiesa, „deklarēšana” ir administratīvais akts tiktāl, ciktāl tas nosaka tiesisko attiecību esamību vai neesamību konkrētā gadījumā.⁵⁴ Pēc autores domām nosaukums „deklaratīvais administratīvais akts” precīzāk apraksta administratīvā akta, kas konstatē tiesiskās attiecības vai faktisko situāciju, jēgu, jo ar šādu administratīvo aktu tiek deklarēta valsts pārvaldes paustā nostāja kādā jautājumā. Vārdam „deklarācija” ir atrodams šāds skaidrojums: „oficiāls, arī svinīgs (parasti valdības, partijas) principiālu atzinumu, lēmumu paziņojums; dokuments, kurā ietverts šāds paziņojums”.⁵⁵ No minētā var secināt, ka ar „deklaratīvo administratīvo aktu” ir saprotams administratīvais akts, kas izdots kā oficiāls dokuments, kurā ir ietverts paziņojums par tiesiskajām attiecībām.

Konstatējošais administratīvais akts ir jānošķir: no iestādes atzinuma, kas nav saistošs; no izziņas kā faktiskās rīcības (APL 89.pants) un iestādes uzziņas par savām tiesībām (APL 9.nodaļa). Arī iestādes atzinums pēc savas būtības var konstatēt faktisko situāciju, toties atšķirība ir tajā, ka atzinumā konstatēta faktiskā situācija nedod personai kādas tiesības. Atzinums, izziņa un uzziņa atšķirībā no konstatējošā administratīvā akta nav tieši vērsti uz tiesisko seku radīšanu. Spēkā esošs konstatējošais administratīvais akts ir saistošs, un tas ir jārespektē gan tā adresātam, gan arī citām personām.⁵⁶

Parasti administratīvos aktus, kas nodibina, groza vai izbeidz tiesiskās attiecības, var klasificēt vienā grupā kā izpildāmos administratīvos aktus. Savukārt, konstatējošie administratīvie akti klasificējami kā neizpildāmi administratīvie akti, t.i., to izpilde nav nedz nepieciešama, nedz iespējama.⁵⁷

Ir jāņem vērā, ka „*ja iestādes konstatējums ir nepieciešams vienīgi tādēļ, lai izdotu kādu administratīvo aktu, tad šāds konstatējums ir uzskatāms par starplēmumu*”⁵⁸. Minēto apstiprina arī Augstākās tiesas 2015.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.SKA-576/2015, kurā tika pārsūdzēts lēmums par ēkas atzīšanu par vidi degradējošu un cilvēku drošību apdraudošu. Augstākā tiesa savā spriedumā noteica, ka „*tiesiskās sekas nekustamā īpašuma nodokļa jomā rada administratīvais akts par nekustamā īpašuma nodokļa paaugstinātās likmes (3%)*

⁵⁴ Jaurīte Briede. Administratīvais akts. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. – 125.lpp

⁵⁵ Tēzauris vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/deklar%C4%81cija> [aplūkots: 10.04.2019.]

⁵⁶ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013. – 37.lpp

⁵⁷ Jaurīte Briede. Administratīvais akts. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. – 126.lpp

⁵⁸ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 101.lpp

piemērošanu vidi degradējošai, sagrauvušai vai cilvēku drošību apdraudošai būvei”⁵⁹. Pašvaldības lēmums par būves klasificēšanu kā cilvēku drošību apdraudošu un vidi degradējošu pats par sevi personai nekādas tiesiskās sekas nerada, un tas ir nepieciešams vienīgi tādēļ, lai sagatavotu administratīvo aktu par nekustamā īpašuma nodokļa paaugstinātās likmes piemērošanu.⁶⁰

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, darba autores ieskatā Akts pēc savas būtības neatbilst administratīvā akta definīcijai. Darba autores ieskatā Augstākā tiesa pareizi ir secinājusi, ka Akta mērķis ir konstatēt, vai nelaimes gadījums darbā ir vai nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts⁶¹, toties nav pareizs Augstākās tiesas secinājums, ka tikai šī apsvēruma dēļ Akts ir konstatējošs administratīvais akts.

Kā ir norādījusi Augstākā tiesa citā spriedumā, Akts ir priekšnoteikums, lai cietusī persona saņemtu apdrošināšanas atlīdzību⁶². Tad no minētā ir secināms, ka Aktam nav galīga noregulējuma rakstura, līdz ar to tas vairāk atbilst starplēmumam, nevis administratīvajam aktam (Akta atbilstība starplēmumam tiks skatīta darba 3.nodaļā).

2.3. Administratīvā procesa principi attiecībā uz aktu par nelaimes gadījumu darbā

Ņemot vērā, ka Akta reģistrāciju, atsevišķos gadījumos arī nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu, veic Inspekcija, kas ir valsts pārvalde, tad nozīmē, ka Inspekcijai administratīvajā procesā ir jāpiemēro APL 4.panta pirmajā daļā noteiktie vispārējie tiesību principi.

APL 4.panta pirmajā daļā ir minēti vispārējie tiesību principi, taču attiecībā uz Aktu ir vērts īpaši apskatīt privātpersonas tiesību ievērošanas (tai skaitā objektīvās izmeklēšanas) principu un tiesiskuma principu.

2.3.1. Privātpersonas tiesību ievērošanas princips

Privātpersonas tiesību ievērošanas princips ir definēts APL 5.pantā: „*Administratīvajā procesā, ir īpaši pieņemot lēmumu pēc būtības, iestāde un tiesa piemērojamo tiesību normu ietvaros veicina privātpersonas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību*”.

⁵⁹ Tiesu nolēmumu un lēmumu pārskats būvniecības jomā (2015.gada 1.janvāris – 2016.gada februāris). Pieejams: http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/spriedumu_lemumu_apkopojums_2016_febr_.pdf [aplūkots: 02.05.2019.]

⁶⁰ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 101.-102.lpp;

⁶¹ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 28.decembra spriedums Nr.SKA-161/2017, 8.punkts

⁶² Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums Nr.SKA-459/2018, 9.punkts

Šis princips ir līdzīgs pēc savas būtības kriminālprocesa pamatprincipam – nevainīguma prezumpcijai. Publiskajā pārvaldē tas ir princips *in dubio pro civis* (šaubas par labu cilvēkam). Tas nozīmē, ka iestādei, lemjot par privātpersonai nelabvēlīgā administratīvā akta izdošanu, pamatotu šaubu gadījumā, šaubas ir jātulko par labu privātpersonai.⁶³

Ievērojot šo principu, gan iestādei, gan arī tiesai, pārbaudot iestādes lēmumu, ir jāvadās arī pēc objektīvās izmeklēšanas principa. No šī secīgi izriet, ka šis princips ietver ne tikai iestādes pienākumu tulkot šaubas par labu privātpersonai, bet arī uzliek iestādei (un arī tiesai) pienākumu administratīvā procesa ietvaros pēc iespējas nodrošināt un veicināt privātpersonas tiesību un tiesisko interešu ievērošanu.

Privātpersonas tiesību ievērošanas principam ir procesuālais un materiālais aspekts:

- 1) procesuālais aspekts uzliek iestādei pienākumu izskatīt lietu tādā veidā, lai privātpersonas tiesības un intereses tiktu aizsargātas visefektīvāk.
- 2) no materiālā aspekta viedokļa – iestādei (un arī tiesai), izskatot lietu pēc būtības, jāizvēlas to tiesisko risinājumu, kas visatbilstošāk aizsarga privātpersonas tiesības un intereses.⁶⁴

Jāņem vērā, ka, ja procesā ir iesaistītas vairākas privātpersonas, šis princips uzliek iestādei un tiesai pienākumu ievērot visu privātpersonu subjektīvas tiesības un intereses – ir jāizvērtē un samērīgi jāaizsargā visu procesā iesaistīto privātpersonu tiesības un intereses. Ņemot vērā, ka privātpersonas tiesību ievērošanas princips nosaka, ka privātpersonas tiesības un intereses tiek aizsargātas piemērojamo tiesību normu ietvaros, tas nozīmē, ka privātpersona var prasīt savu tiesību un interešu ievērošanu tad, ja tās intereses ir tiesiskas un tās tiesības ir piemītošas konkrētajai personai konkrētajā situācijā.⁶⁵

Šis princips ir ļoti svarīgs, pieņemot lēmumu pēc būtības. Kā jau minēts augstāk Akts skar divu privātpersonu tiesības un intereses:

- 1) cietušā interesēs ir saņemt savas valsts garantētas sociālās garantijas: atlīdzību par gūtajiem veselības traucējumiem (t.sk. rehabilitācijas iespējas);
- 2) darba devēja, kā privātpersonas, intereses un tiesības ir saņemt Aktu, kurš sastādīts, pamatojoties uz objektīvu, konsekventu un tiesisku nelaiemes gadījumu izmeklēšanu.

Darba devēja (kā privātpersonas) interese saņemt uz objektīvas izmeklēšanas balstītu Aktu izriet no noteikumu Nr.950 33.3.punkta, kas nosaka, ka „*noformējot aktu [...], ja nepieciešams (Akta) 7.punktā norāda būtiski papildinformāciju, tai skaitā par uzņēmuma darba aizsardzības*

⁶³ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 121.lpp.

⁶⁴ Turpat – 122.lpp.

⁶⁵ Turpat – 124.lpp.

sistēmas organizēšanu vai par izmeklēšanā atklātu darba aizsardzības prasību pārkāpumu, kas bijis tiešs cēlonis nelaimes gadījumam, norādot par šādu pārkāpumu atbildīgās personas”. Tas nozīmē, ka darba devējs ir ieinteresēts, lai nelaimes gadījuma izmeklēšana notiktu objektīvi un konsekventi, ņemot vērā visus apstākļus un nianšes, objektīvi nosakot atbildīgās personas: vai tas būtu darba devēja vaina, vai paša cietušā vaina, vai kāda cita nodarbinātā vaina. Neobjektīvā izmeklēšana var rādīt darba devējam izdevumus tādējādi, ka, ja nelaimes gadījums ir noticis paša darbinieka vainas dēļ, tad pamatojoties uz šādu Aktu, darbinieks var iesniegt civiltiesisko prasību tiesā. Un, neskatoties uz to, ka darbinieks ir pats bijis vainīgs pie notikušā, tiesa visdrīzāk nevērtēs iesaistīto pušu atbildību (kaut arī tai tā būtu jārikojas), bet pievienosies kompetentās institūcijas – Inspekcijas – viedoklim. Piemēram, Administratīvā rajona tiesa skatīja lietu, kas tika ierosināta pēc SIA pieteikuma par Inspekcijas direktora lēmuma atcelšanu un pienākuma uzlikšanu Inspekcijai nozīmēt jaunu izmeklēšanas komisiju, lai atkāroti izmeklēt 2012.gada 11.aprīlī notikušo nelaimes gadījumu darbā. No lietas apstākļiem izriet, ka, izmeklējot nelaimes gadījumu darbā, Inspekcija Aktā sākotnēji bija norādījusi divus nelaimes gadījuma cēloņus: 1 – darba drošības instrukcijas pārkāpšana un 2 – riska, kas saistīts ar nodarbināto, materiālu vai objektu krišanu, papildus ziņās norādot, ka par darba drošības instrukcijas pārkāpšanu ir atbildīgais cietušais. Nepiekrītot Akta saturam, ka cietušais ir pārkāpis darba aizsardzības instrukcijas prasības, trešā persona bez patstāvīgiem prasījumiem (cietušā māte) apstrīdēja Aktu Inspekcijas direktoram. Inspekcijas direktors nolēma izslēgt punktu par cietušās personas atbildību par darba aizsardzības instrukcijas pārkāpšanu. Savukārt SIA nepiekrita šādam Inspekcijas direktora lēmumam un griezās administratīvajā tiesā. Izvērtējot notikušā nelaimes gadījuma apstākļus, administratīvā tiesa ir vispusīgi izvērtējusi visus apstākļus, kuri tika norādīti Aktā, tiesa arī ir izvērtējusi tās Darba aizsardzības likuma normas, kas nosaka darba devēja atbildību darba aizsardzības jomā. Toties tiesa nav vērtējusi cietušā atbildību par Darba aizsardzības likuma normu pārkāpšanu. Sprieduma 16.punktā tiesa norāda, ka „*cietušais ir stāstījis savai mātei, ka darba vides apstākļi bijuši nedroši, jāstrādā bijis garākā posmā nekā izvietoti aizsargvairogi – visā tranšejas garumā*”. Bet tālāk neseko tiesas analīze tam, vai šāds apgalvojums nenorāda uz to, ka cietušais ir pārkāpis Darba aizsardzības likuma 17.panta 1. un 5.punktu, kas nosaka, ka „*nodarbinātajiem darba aizsardzības jomā ir pienākums: 1) rūpēties par savu drošību un veselību [...] 5) nekavējoties ziņot darba devējam [...] par jebkuriem darba vides faktoriem, kuri rada vai var radīt risku personu drošībai un veselībai [...]*”.⁶⁶

⁶⁶ Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 16.jūlija spriedums lietā Nr.A420374013

Citā lietā Administratīvā rajona tiesa, izvērtējot darbinieku atbildību par darba aizsardzības instrukciju pārkāpšanu, piekrita tam, ka darbinieki ir pārkāpuši darba aizsardzības instrukciju prasības, bet tai pat laikā tiesa norādīja, cietušie ir rīkojušies neapzināti, darba devēja uzdevumā, līdz ar to viņus nevar vainot Darba aizsardzības likuma 17.panta 1.-4.punkta pārkāpšanā.⁶⁷ Šāds tiesas secinājums darba autores ieskatā neliecina par vispusīgu un objektīvu izmeklēšanu.

Diemžēl esošais darba aizsardzību jomu reglamentējošais normatīvais regulējums ļauj diezgan vienpusīgi vērtēt atbildību. Piemēram, 2009.gada 28.aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr.359 “Darba aizsardzības prasības darba vietās”⁶⁸ 16.1.punktā ir ietvertas prasības darba apgaismojumam: *„darba vietas nodrošina ar dabisko apgaismojumu un aprīko ar mākslīgo apgaismojumu tā, lai kopējais apgaismojums būtu pietiekams nodarbināto drošībai un veselībai”*. Toties, ja kādam darbiniekam apgaismojums liksies par spilgtu un viņš apzināti mazinās apgaismojumu, un dēļ tā kāds cits darbinieks pakritīs un gūs traumu, radīsies jautājums – kurš ir atbildīgs par šo pārkāpumu. Un, ņemot vērā, ka šo noteikumu 4.punkts nosaka, ka *„par šo noteikumu ievērošanu ir atbildīgs darba devējs”*, tad visdrīzāk Inspekcija norādīs, ka darba devējs ir atbildīgs, kaut arī tas ir veicis visas nepieciešamas darbības, ierīkojot darba vietas apgaismojumu saskaņā ar normatīvo aktu prasībām. Papildus cits “robs”, kādā veidā padarīt darba devēju par atbildīgu par jebkuru pārkāpumu uzņēmumā ir atrodams Darba aizsardzības likuma 7.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ka *„darba devējs nodrošina darba vides iekšējo uzraudzību uzņēmumā”*. Nedz Darba aizsardzības likumā, nedz arī 2007.gada 2.oktobra Ministru kabineta noteikumos Nr.660 nav atrodams mehānisms, kā var vērtēt atbildību, nosakot patiesi atbildīgi personas par darba aizsardzības prasību pārkāpumiem, jo arī no noteikumu Nr.660 8.punkta izriet, ka par darba vides iekšējo uzraudzību ir atbildīgs darba devējs. Līdz ar to, darba devējam pastāv interese pēc objektīvās, tiesiskās un kompetentās nelaimes gadījuma izmeklēšanas. Uz šī darba devēja interesē tieši slēpjas Akta 7.punktā, kurā norāda papildus informāciju. Tieši par šo Akta sadaļu parasti arī notiek visas tiesvedības – kad kāda no pusēm nepiekrīt norādītai informācijai, kas iekļauta nelaimes gadījuma aprakstā vai Akta 7.punktā.

Kā jau norādīts iepriekš, ir samērā sarežģīti ievērot šo principu dažu apsvērumu dēļ. Pirmkārt, darbinieks ir „vājāks” nekā darba devējs tiesību aizsardzības ziņā. Otrkārt, darba devējs arī ir privātpersona, kuras intereses ir jāaizsargā, vadoties pēc privātpersonas tiesību ievērošanas principa. Treškārt, Darba aizsardzības likums un arī uz tā pamata izdotie normatīvie akti kalpo

⁶⁷ Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 14.aprīļa sprieduma lietā Nr.A420570912, 31.punkts

⁶⁸ 2009.gada 28.aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr.359 “Darba aizsardzības prasības darba vietās”: <https://likumi.lv/doc.php?id=191430> [aplūkots: 10.03.2019.]

tikai vienam mērķim – aizsargāt darbinieku kā tiesiskajā ziņā vājāku. Darba aizsardzības likuma kopējā struktūra un tā „gars” ir nostādīts darbinieka pusē – norādot uz darba devēja pienākumiem un darbinieka tiesībām. Darba aizsardzības likuma mērķis ir „*garantēt un uzlabot nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā, nosakot darba devēju, nodarbināto... pienākumus, tiesības un savstarpējās attiecības darba aizsardzībā*”. Toties, veicot šī likuma dziļāko analīzi, kļūst skaidrs, ka pārsvarā tas sniedz darbiniekam tiesības, bet darba devējam pienākumus. Tas viss rada situāciju, ka neskatoties uz to, ka darbinieks ir tiesiskajā ziņā vājāks par darba devēju, tam ir vairāk tiesību nekā darba devējam.

Tieši tas apstākļi, ka darbinieks ir „vājāks” par darba devēju, rada tiesisko nevienlīdzību – darbinieks un tā intereses un tiesības ir aizsargātas ar likumu, toties darba devējam likums pārsvarā uzliek pienākumus. Pat, ja darbinieks apzināti nepildīs darba drošības prasības vai atklāti tās pārkāps, un šo pārkāpumu rezultātā darbinieks gūs veselības traucējumus (tas var būt gan nelaimes gadījums, gan arī ilgstošu darba aizsardzības prasību neievērošanas rezultātā iegūtas akūtas vai hroniskas saslimšanas), Darba aizsardzības likuma “gars” būs darbinieka pusē – t.i., tajā varēs atrast tiesību normas, kuras jebkurā gadījumā norādīs uz darba devēja vainu. Tādējādi tiek pārkāpts *una lex – una iustitia omnibus* princips. Tas nozīmē, ka ir pastāv nepieciešamība veikt izmaiņas Darba aizsardzības likumā un saistošajos noteikumos, precīzāk nosakot darbinieku un darba devēju pienākumus un tiesības, lai varētu objektīvāk veikt nelaimes gadījumu izmeklēšanu, precīzāk nosakot notikušo nelaimes gadījumu darbā cēloņus.

No iepriekš minētā izriet, ka, veicot nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un Akta sastādīšanu, ir diezgan grūti ievērot privātpersonas tiesību ievērošanas principu, jo tiesību subjekti ir pārāk atšķirīgi. Jebkurā gadījumā tieši uz valsts pārvaldes iestādi un tiesu gulstas šis pienākums, kas secīgi noved pie nākamā principa, kurš būtiski ietekmē nelaimes gadījuma izmeklēšanu un Akta sastādīšanu.

2.3.2. Tiesiskuma princips

Administratīva procesa tiesiskuma princips ir noteikts APL 7.pantā: „*Iestādes un tiesas rīcībai jāatbilst tiesību normām. Iestāde un tiesa darbojas normatīvajos aktos noteikto pilnvaru ietvaros un savas pilnvaras var izmantot tikai atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim*”.

Tiesiskuma princips ir atvasināts no tiesību virsvadības principa. Tas nozīmē, ka šis princips noteic iestādes un tiesas darbības ietvaru, norādot, ka gan tiesa, gan iestāde var rīkoties tikai saskaņā ar tiesību normām. Tiesiskuma principam ir formālais un materiālais aspekts.⁶⁹

Formālais aspekts nosaka, ka iestādei jābūt no konkrētām tiesību normām izrietošs tiešs pilnvarojums (kompetence) darboties attiecīgajā jomā. Tas izriet no tā, ka valsts varas pienākumi un tiesības ir sadalīti starp valsts institūcijām, un katra iestāde darbojas atbilstoši savas pilnvarojumam. Tas nozīmē, ka katrs publisko tiesību subjekts drīkst rīkoties un rīkojas tikai atbilstoši savai kompetencei, kas ir noteikta attiecīgajās tiesību normās. Šī aspekta neievērošana ir pazīstama kā rīcība *ultra vires*, kas tieši (atbilstoši tiesiskuma principam) norāda uz izdota administratīvā akta spēkā neesamību. Tiesiskuma principa formālais aspekts nozīmē arī to, ka iestādei un tiesai piešķirta publiskā vara ir jābilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim. Tas nozīmē, ka pilnvarojumu piešķirošās tiesību normas jātulko kopsakarā ar attiecīgā likuma mērķi. Formālais aspekts arī ietver sevī procesuālo normu ievērošanu.⁷⁰

Veicot nelaimes gadījumu izmeklēšanu, tiesiskuma principa formālo aspektu nosaka vairāki normatīvie akti:

- 1) Darba devējs, veicot nelaimes gadījumu izmeklēšanu, rīkojas saskaņā ar Darba aizsardzības likumu un noteikumiem Nr.950. Šie divi normatīvie akti paredz darba devējam pilnvarojumu veikt nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu un sastādīt Aktu. Noteikumu Nr.950 1.punktā ir noteikti nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanas mērķi, kuri veido tiesiskuma principa formālo aspektu (sk. darba 1.sadaļu).

Tieši vienā no mērķiem – veicināt nelaimes gadījumā cietušajai personai paredzētās apdrošināšanas atlīdzības saņemšanu – parādās Akta subjekta (t.i. cietušā) tiesības. Kā jau minēts 1.sadaļā, apdrošināšanas atlīdzības saņemšana ir atkarīga no tā, vai izmeklēšanas laikā ir konstatēts, vai nelaimes gadījums darba ir vai nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts. Toties ir jāņem vērā, ka noteikumu Nr.950 1.punkts paredz arī citus mērķus, un cietušajam labvēlīga Akta (no kura izriet cietušā tiesības vērsties VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu) izdošana nevar būt pamatota tikai ar to, ka „citādi darbinieks nesaņems apdrošināšanas atlīdzību”.

- 2) Inspekcija, veicot nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un sastādot Aktu, rīkojas atbilstoši Valsts darba inspekcijas likumam un MK noteikumiem Nr.950. Valsts darba

⁶⁹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 144.lpp.

⁷⁰ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 145.-148.lpp.

inspekcijas likuma 1.pantā ir noteikts šī likuma mērķis: „*Likuma mērķis ir noteikts Valsts darba inspekcijas tiesisko statusu, funkciju, uzdevumus un darbības kārtību*”. Valsts darba inspekcijas likuma 3.pantā ir noteikti Inspekcijas funkcijas un uzdevumi. Šī likuma 3.panta pirmā daļa paredz, ka „*Valsts darba inspekcijas funkcija ir valsts uzraudzības un kontroles īstenošana tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā*”. No tiesiskuma principa formālā aspekta, veicot šī panta analīzi, izriet, ka Inspekcijas kompetence ir noteikta tikai un tieši darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. Valsts darba inspekcijas likuma 3.panta otrās daļas 6.punktā ir noteikts arī Inspekcijas pilnvarojums „*normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā veikt nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un vienotu reģistrāciju*”. Tas nozīmē, ka, izmeklējot nelaimes gadījumu darbā un sastādot Aktu, Inspekcijai ir arī jāievēro noteikumu Nr.950 prasības, ņemot vērā šo noteikumu mērķus un jēgu.

Materiāltiesiskais aspekts nosaka, ka iestādes rīcībai pēc būtības ir jāatbilst tiesību normām. Tas nozīmē, ka iestādes pieņemtajiem lēmumiem jāatbilst ne tikai rakstītajām tiesību normām, bet arī tiesību principiem, paražu tiesībām. No materiāltiesiskā aspekta tiesiskuma princips attiecībā uz iestādes izdotu administratīvo aktu meklējams APL 84.pantā: „*Administratīvais akts ir tiesisks, ja tas atbilst tiesību normām, bet prettiesisks – ja neatbilst tiesību normām*”. Iestāde savā rīcībā jābalstās uz pareizām, uz konkrētu situāciju attiecināmām normām, kā arī jāspēj pareizi atklāt šo normu saturs.⁷¹

Tas nozīmē, ka, izmeklējot nelaimes gadījumu darbā, ir jāpiemēro tās tiesību normas, kas ir spēkā uz nelaimes gadījuma notikuma brīdi un kas attiecas tieši uz nelaimes gadījuma izmeklēšanu, kā arī, sastādot Aktu, ir jāievēro un pareizi jāpielieto vispārējie tiesību principi.

Tā kā atbilstoši tiesiskuma principa formālajam aspektam Inspekcijai ir noteikts pilnvarojums tieši darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomās, no tiesiskuma principa materiāltiesiskā aspekta ir secināms, ka Inspekcija ir tiesīga rīkoties atbilstoši savam pilnvarojumam, kas ir noteikts Valsts darba inspekcijas likumā, un, veicot nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu, Inspekcijai ir jābalstās uz noteikumiem Nr.950. Šis tiesiskuma principa aspekts ir arī iekļauts APL 51.pantā, kas nosaka, ka „*Administratīvo lietu izskata iestāde atbilstoši savai kompetencei, kas tai ir piešķirta ar normatīvo aktu*”. Pamatojoties uz valsts pārvaldes vienotības principu, APL 30.panta pirmajā daļā ir paredzēta ne tikai tiesība, bet arī pienākums „*likumā noteiktajos gadījumos pieaicināt piedalīties procesā institūciju, lai tā savas*

⁷¹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 148.-149..lpp.

kompetences ietvaros dotu atzinumu lietā”. Šādā veidā arī tiek realizēts tiesiskuma princips. Atsauce uz citiem normatīvajiem dokumentiem, kā arī secinājumi, ko Inspekcija veic ārpus sava pilnvarojuma robežām, ir *ultra vires*.

Sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm izriet no valsts pārvaldes vienotības principa, kas paredz, ka izpildvarai nodotās funkcijas ir sadalītas starp dažādām valsts pārvaldes iestādēm, nosakot katrai iestādei savas kompetences un atbildību par tās kompetencē esošajām funkcijām un uzdevumiem. Sadarbības gadījumā netiek pārdalītas kompetences, kā arī iestāde nenodod pārvaldes uzdevuma izpildi citai iestādei – cita iestāde tikai sniedz palīdzību pārvaldes uzdevuma izpildē. Sadarbība starp iestādēm ir regulēta APL 53.pantā (attiecībā uz administratīvo procesu) un Valsts pārvaldes iekārtas likuma VII nodaļā.⁷² Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 55.panta trešajai daļai: „*Iestāde var ierosināt citai iestādei sniegt tai atzinumu jautājumā, kas ietilpst atzinuma sniedzējas iestādes kompetencē*”. Attiecībā uz nelaimes gadījumu izmeklēšanu, sadarbības iespējas (un atsevišķos gadījumos arī nepieciešamība) ir noteiktas ne tikai noteikumos Nr.950, paredzot Inspekcijai pienākumu iesaistīt citas institūcijas un tiesības pieaicināt dažādus speciālistus un ekspertus, bet arī Valsts pārvaldes iekārtas likumā, nosakot, ka iestādēm ir jāsadarbojas savā starpā, kas izriet: no iepriekš minētā valsts pārvaldes vienotības principa, no valsts pārvaldes efektivitātes principa; un no APL 59.panta otrās daļas, kura nosaka, ka iestāde var iegūt informāciju no administratīvā procesa dalībniekiem, citām institūcijām, kā arī ar liecinieku, ekspertu, apskates, dokumentu un cita veida pierādījumu palīdzību.

Tas nozīmē, ka, ja nelaimes gadījuma izmeklēšanas apstākļi ir saistīti ar jomām, kas nav Inspekcijas pilnvarojuma robežās, Inspekcijai ir ne tikai tiesība, bet arī pienākums pieaicināt citas valsts pārvaldes institūcijas, lai veiktu nelaimes gadījuma tiesisku, objektīvu un kompetentu izmeklēšanu.

Tādējādi ir jāsecina, ka neatkarībā no tā, vai Akts ir administratīvais akts, vai Akts ir starplēmums ir jāievēro privātpersonas tiesību ievērošanas princips un tiesiskuma princips, lai veicinātu objektīvu un tiesisku nelaimes gadījuma izmeklēšanu.

2.4. Administratīvā procesa dalībnieki un tiesības apstrīdēt administratīvo aktu

Pārsvarā administratīvā procesa dalībnieki tika aprakstīti darba 2.1.4. un 2.1.5.punktā. Atklātais jautājums palika par darba devēja statusu. Kā jau minēts iepriekš darba devējs,

⁷² J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 141..lpp

iesniedzot Aktu Inspekcijai pārbaudei un reģistrēšanai, nav iesniedzējs APL izpratnē, jo darba devējs negriežas iestādē, lai nodibinātu, grozītu, konstatētu vai izbeigtu konkrētas publiski tiesiskās attiecības, un Akts pats par sevi nerada darba devējam tiesiskās sekas (skatīt SKA-459/2018)⁷³. Darba devējs veic Akta reģistrēšanu, jo tas ir viņa pienākums, kas izriet no normatīvā akta. Savukārt trešā persona saskaņā ar APL 28.panta pirmajā daļā sniegto definīciju ir „privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses attiecīgais administratīvais akts var ierobežot”. Ja piekrist Augstākās tiesas secinājumam, ka Akts nerada darba devējam tiesiskās sekas, tad Darba devējs neatbilst arī trešās personas definīcijai.

Atsevišķi ir skatāms jautājums, ja nelaimes gadījumu darbā izmeklē un Aktu sastāda Inspekcija. Šajā gadījumā, darba devējs pat neiesniedz Inspekcijai Aktu. Šajā gadījumā darba devēja dalība nelaimes gadījuma izmeklēšanā un Akta sastādīšanā izpaužas nepieciešamu uzziņas materiālu, rakstisku vai mutisku paskaidrojumu sniegšanā. Ņemot vērā pienākumus, kas ir uzlikti darba devējam, gadījumā, ja nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanu veic Inspekcija⁷⁴, darba devējs neatbilst ne vienam no APL 24.pantā minēto administratīvā procesa dalībnieku statusam.

Savukārt situācija mainās tajā brīdī, kad darba devējs vai cietušais (vai arī cita persona, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais Akts), izmantojot noteikumu Nr.950 57.punktā piešķirtās tiesības, griežas Inspekcijā ar Akta apstrīdēšanas iesniegumu. Visbiežāk ir sastopama situācija, kad darba devējs, nepiekrītot Akta saturam, iesniedz Inspekcijas direktoram iesniegumu, kurā lūdz Inspekciju veikt grozījumus tieši Akta saturiskajā daļā – parasti darba devējs nepiekrīt vai nu nelaimes gadījumu apstākļu aprakstam, vai nelaimes gadījuma cēloņiem. Retāk ir sastopama situācija, kad cietusī persona iesniedz Inspekcijai iesniegumu ar lūgumu izmeklēt nelaimes gadījumu darbā vai veikt grozījumus Akta saturiskajā daļā, parasti nepiekrītot Aktā norādītajiem nelaimes gadījuma cēloņiem.

Kā izriet no APL 76.panta pirmās daļas „administratīvo aktu var apstrīdēt adresāts, trešā persona, šā likuma 29.pantā minētais tiesību subjekts, kā arī privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses attiecīgais administratīvais akts ierobežo un kura administratīvajā procesā nav bijusi pieaicināta kā trešā persona”. APL 76.panta trešā daļa nosaka, ka administratīvo aktu var apstrīdēt augstākā iestādē, kā arī citā iestādē, ja tas ir noteikts Ministru kabineta noteikumos vai likumā.

Parasti administratīvo aktu var apstrīdēt adresāts un trešā persona, aizstāvot savas tiesības un tiesiskās intereses. Tiesības apstrīdēt administratīvo aktu ir APL 29.pantā minētajam tiesību

⁷³ Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-459/2018, 8.punkts

⁷⁴ Darba devēja pienākumi ir minēti noteikumu Nr.950 30., 62.1., 63., 64.2.punktos.

subjektam, iestājoties par citu cilvēku tiesībām (piem., administratīvo aktu var apstrīdēt tiesībsargs vai biedrība, aizstāvot biedra tiesības). APL 76.panta pirmajā daļā ir minēta arī privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses attiecīgais akts ierobežo un kura administratīvajā procesā nav bijusi pieaicināta kā trešā persona – no minētā izriet, ka tā ir persona, kurai attiecīgajā administratīvajā procesā bija jābūt trešajai personai, bet kādu apstākļu dēļ tā nebija iesaistīta un līdz ar to tai netika piešķirts trešās personas statuss.⁷⁵

Noteikumu Nr.950 57.punkts nosaka, ka Aktu var apstrīdēt: cietušais (vai persona, kas pārstāv tā intereses), darba devējs vai cita persona, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais Akts. Tad, ja pieņem, ka Akts ir administratīvais akts, šīs noteikumu Nr.950 57.punktā minētās personas jāatbilst kādam no tiem tiesību subjektiem, kas ir minēti APL 76.panta pirmajā daļā. Kā jau tika norādīts darba 2.1.5.punktā, tad cietušai personai varētu būt adresāta statuss, jo attiecībā uz to tiek izdots konkrēts Akts un tādējādi tiek veidots „priekšnoteikums, lai nodarbinātais, kas cietis darbā notikušā nelaiemes gadījumā, saņemtu sociālās apdrošināšanas atlīdzību”⁷⁶. Toties paliek atklāts jautājums, kurš no APL 76.panta pirmajā daļā minētajiem statusiem, ir piešķirams darba devējam, lai tam rastos tiesības apstrīdēt Aktu. Kā jau tika konstatēts, darba devējs neatbilst adresāta statusam, darba devējs neatbilst arī trešās personas statusam. Darba devēja tiesības apstrīdēt Aktu izriet no normatīvā akta – noteikumu Nr.950 57.punkta: „Ja cietušais vai persona, kas pārstāv viņa intereses, darba devējs vai cita persona, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais akts, nepiekrīt tā saturam, tai ir tiesības mēneša laika aktu apstrīdēt, iesniedzot inspekcijas direktoram attiecīgu iesniegumu[...]

Lai izprastu, kam tad ir tiesības apstrīdēt Aktu un kādā apjomā, ir jāveic šīs normas padziļināta analīze, izmantojot dažādas interpretācijas metodes: gramatisko, vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko interpretācijas metodes:

- 1) gramatiskā interpretācijas metode – no normas jēgas izriet, ka ir paredzēta iespēja griezties ar iesniegumu pie Inspekcijas direktoru, ja pastāv sekojošie nosacījumi: persona pieder pie tām konkrētām personām, kas ir minētas 57.punktā; sastādītais Akts skar šīs personas tiesības vai pienākumus; šī persona nepiekrīt Akta saturam. Normā ir konkrēti norādīts, ka šīm personām ir tiesības vērsties ar iesniegumu, ja tās nepiekrīt Akta saturam. Vārds „satur” noteikumos Nr.950 ir sastopams divās vietās: 37.punktā, kurš nosaka, ka „ja kāda no personām, kas veic nelaiemes gadījuma izmeklēšanu,

⁷⁵ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 746.lpp

⁷⁶ Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-459/2018, 9.punkts

nepiekrīt akta saturam, tajā izdara attiecīgu atzīmi par šīs personas piedalīšanos izmeklēšanā ar norādi, ka minētā persona sastādītajam aktam nepiekrīt [...]” un 57.punktā, kurš ir minēts iepriekš. Vārds „satur” ir skaidrojams sekojoši: „tas, no kā sastāv; tas, kas ir saistīts ar kādu sistēmu”, „tas, kas ir izpausts, izteikts, attēlots (piem., tekstā, mākslas darbā)”⁷⁷ Pielietojot gramatisko interpretācijas metodi, ir secināms, ka ar vārdu „satur” ir jāsaprot visa Aktā ietverta informācija, no kuras sastāv Akts.

- 2) sistēmiskā interpretācijas metode – noteikumu Nr.950 57.punkts atrodas noteikumu Nr.950 III sadaļā „Nelaiemes gadījumu reģistrēšana un uzskaitē”, kurā ir aprakstīta kārtībā: kādā veidā Akts tiek iesniegts Inspekcijā reģistrēšanai (ja nelaiemes gadījumu darbā izmeklē darba devējs); kāda ir Inspekcija rīcība, ja Inspekcija konstatē, ka nelaiemes gadījums darbā ir izmeklēts un Akts nav sastādīts saskaņā ar noteikumiem Nr.950; kādos gadījumos Inspekcija ir tiesīga Aktu neregistrēt; kur ir glabājami un kam ir nododami Akta eksemplāri pēc reģistrācijas; kas ir jādara darba devējam un Inspekcijai pēc Akta reģistrācijas (uzglabāšanas ilgums, klasificēšana un tml.); kam un kādā veidā ir tiesības apstrīdēt Akta saturu.57.punkts ir noslēdzošs šajā noteikumu Nr.950 sadaļā.
- 3) vēsturiskā interpretācijas metode – pirms noteikumi Nr.950 tika pieņemti un stājās spēkā, nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanu Latvijā regulēja 2002.gada 9.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.293 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”⁷⁸, kuru 30.punkts noteica, ka „*ja cietušais vai persona, kura pārstāv viņa intereses, nepiekrīt [...] sastādītā akta [...] saturam, tai ir tiesības sešu mēnešu laikā to apstrīdēt, vēršoties pie inspekcijas direktora*”. Tad 2005.gada 9.augustā tika pieņemti jauni Ministru kabineta noteikumi Nr.585 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”⁷⁹, kuru 39.punkts noteica, ka „*ja cietušais vai persona, kura pārstāv viņa intereses, darba devējs vai cita juridiskā vai fiziskā persona, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais akts vai atzinums, nepiekrīt [...] sastādītā akta vai atzinuma saturam, tai ir tiesības mēneša laikā to apstrīdēt, vēršoties pie inspekcijas direktora*.” Kā var redzēt, tad tiesības darba devējam apstrīdēt Akta saturu parādījās tieši 2005.gadā. Darba autore pieļauj, ka likumdevējs ir vēlējis panākt

⁷⁷ Tēzauris vārdnīca. Pieejams: <https://www.tezaurs.lv/#/sv/saturs> [aplūkots: 08.05.2019.]

⁷⁸ 2002.gada 9.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.293 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”: <https://likumi.lv/ta/id/64833-nelaiemes-gadijumu-darba-izmeklesanas-un-uzskaites-kartiba> [aplūkots: 08.05.2019.]

⁷⁹ 2005.gada 9.augusta Ministru kabineta noteikumi Nr.585 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”: <https://likumi.lv/ta/id/114214> [aplūkots: 08.05.2019.]

tiesiskumu, tādējādi ļaujot arī darba devējam aizstāvēt savas tiesiskās intereses. Noteikumi Nr.950 tika pieņemti 2009.gada 25.augustā. Kopš tā laikā vienu reizi tika veikti grozījumi, tai skaitā 57.punktam. Iepriekšējā redakcijā 57.punkts izskatījās sekojoši: „*Ja cietušais vai personas, kas pārstāv viņa intereses, darba devējs vai cita personas, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais akts, nepiekrīt komisijas sastādītā akta saturam, tai ir tiesības mēneša laikā to apstrīdēt inspekcijas direktoram [...]*” Tas nozīmē, ka ar 2013.gada 10.decembra grozījumiem 57.punktā ir veiktas sekojošās izmaiņas: a) vārdu salikums „komisijas sastādīta akta” ir nomainīts uz „tā”; b) „to apstrīdēt inspekcijas direktoram” ir nomainīts uz „aktu apstrīdēt, iesniedzot inspekcijas direktoram attiecību iesniegumu”. Tā kā precīzāk noteikumu projektā anotācijā nav minēts, kāds bija iemesls šādam grozījumam, tad darba autore prezumē, ka šādi grozījumi tika veikti, „*lai pilnveidotu nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas tiesisko regulējumu, pamatojoties uz Valsts darba inspekcijas identificētajām problēmām šajā jomā*”.⁸⁰ Līdz ar to, lai precīzāk noteikt apstrīdēšanas kārtību, tika sīkāk aprakstīts apstrīdēšanas mehānisms.

- 4) teleoloģiska interpretācijas metode – katrs tiesiskais regulējums ir vērsts uz kāda konkrēta mērķa sasniegšanu. Šie mērķi var būt tieši izteikti normā vai arī netieši izrietēt no tiesiskā regulējuma satura.⁸¹ Šajā gadījumā, mērķis 57.punktā iekļautai normai ir ļaut iesaistītām pusēm (kas ir privātpersonas, nevis iestāde) apstrīdēt Akta saturu, ja tās tam nepiekrīt. Papildus šī norma regulē, kādā veidā hierarhiski notiek apstrīdēšana. Šajā gadījumā augstākās iestādes vietā ir Inspekcijas direktors, kura lēmums tālāk var būt pārsūdzēts tiesā. Ņemot vērā, ka neatkarīgi no tiesiskā regulējuma konkrētā mērķa ir jāņem vērā arī visas tiesību sistēmas kopējie tiesiskie mērķi (lietderība, samērīgums un taisnīgums), tad ir prezumējams, ka šī norma ir paredzēta tieši kopējo tiesisko mērķu sasniegšanai.

Ņemot vērā, ka likumdevējs (šajā gadījumā, Ministru kabinets) ir paredzējis darba devējam tiesības apstrīdēt Akta saturu tieši, lai sasniegtu tiesiskos mērķus (tai skaitā samērīgumu un taisnīgumu), tad ir apšaubāms Augstākās tiesas secinājums, ka vienīgās sekas, kuras rada Akts, ir

⁸⁰ Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 28.augusta noteikumos Nr.950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40302676> [aplūkots: 08.05.2019.]

⁸¹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 272.lpp

konstatējums par to, vai nelaimes gadījums ir bijis darba vides faktoru iedarbības rezultāts.⁸² Jo, ja pieņem, ka šis konstatējums ir vienīgās sekas, kuras rada Akts, tad šajā gadījumā vienīgā persona, kuras tiesības vai intereses var skart Akts, ir cietušais, kuram šīs sekas tieši ietekmē iespēju saņemt valsts apdrošināšanas atlīdzību. Tādējādi, nebūtu loģiski, ka likumdevējs paredzējis iespēju arī citām personām (piem., atbildīgais par darba drošību, ja Akts skar tieši viņa tiesības vai pienākumus; cits darba devējs, kura teritorijā ir noticis nelaimes gadījums, un Aktā ir norādīti trūkumi tieši attiecībā uz šo teritoriju) apstrīdēt Aktu.

Turklāt, pēc autores domām, Augstākā tiesa nav ņēmusi vērā to apstākli, ka noteikumu Nr. 950 57.punkts nosaka, ka „*ja cietušais vai persona, kas pārstāv viņa intereses, darba devējs vai cita persona, kuras tiesības vai pienākumus skar sastādītais akts, nepiekrīt tā saturam, tai ir tiesības mēneša laika aktu apstrīdēt...*”. No minētās normas izriet, ka likumdevējs ir paredzējis apstrīdēt tieši Akta saturu, nevis tikai Akta rezolutīvo daļu.⁸³ Tas nozīmē, ka Augstākā tiesa, secinot savā lēmumā, ka „[...] *tādas akta sastāvdaļas kā 6.punktā paredzētās ziņas par nelaimes gadījuma cēloņiem un 7.punktā paredzētās ziņas par darba aizsardzības prasību pārkāpumu, kas bijis tiešs cēlonis nelaimes gadījumam, norādot par šādu pārkāpumu atbildīgās personas, ir vērtējamas kā daļa no akta pamatojuma*”⁸⁴, vienlaikus secinot, ka Akts ir „*konstatējošais administratīvais akts, kura galvenais mērķis ir konstatēt, vai nelaimes gadījums ir vai nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts*”⁸⁵, faktiski ir veidojusi situāciju, kad iesaistītajām personām (neatkarīgi no tā, vai tas ir darba devējs, vai cietušais vai kāda cita persona) ir liegta iespēja realizēt savas tiesības ar mērķi saņemt objektīvi izmeklētu un pareizi sastādītu Aktu.

⁸² Augstākās tiesas 2017.gada 28.decembra spriedums lietā Nr.SKA-161/2017, 8.punkts; Augstākās tiesas 2018.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-459/2018, 8.punkts

⁸³ Kā ir norādījusi Augstākā tiesa 2017.gada 28.decembra spriedumā Nr.SKA-161/2017, 8.punktā, no noteikumu Nr.950 1.pielikumā sniegtās veidlapas satura kopumā izriet, ka par akta rezolutīvo daļu ir uzskatāms atzinums par to, vai nelaimes gadījums ir vai nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts.

⁸⁴ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 28.decembra spriedums Nr.SKA-161/2017, 8.punkts

⁸⁵ Turpat

3. AKTS PAR NELAIMES GADĪJUMU DARBĀ KĀ STARPLĒMUMS

APL 1.panta trešajā daļā ir sniegta administratīvā akta definīcija, kurā ir atsevišķi norādīts, ka „*administratīvais akts nav [...] starplēmums (tostarp procesuāls lēmums) administratīvā procesa ietvaros, izņemot gadījumu, kad tas pats par sevi skar būtiskas personas tiesības vai tiesiskas intereses vai būtiski apgrūtina to īstenošanu*”. Bieži vien, lai pieņemtu galīgo lēmumu, ir nepieciešams pieņemt arī atsevišķus starplēmumus, ar kuriem tiek konstatētas konkrētas tiesiskās attiecības vai faktiskā situācija. Atšķirībā no konstatējošiem administratīvajiem aktiem šiem lēmumiem nav nobeiguma rakstura. Par administratīvo aktu parasti ir uzskatāms tikai pēdējais lēmums, kas pieņemts attiecīgajā procesā.⁸⁶

3.1. Starplēmuma raksturojums un vieta administratīvā procesā

Lēmumi, kas tiek pieņemti vai darbības, kas tiek veiktas administratīvā procesa laikā, lai sagatavotu un izdotu administratīvo aktu, nav tiesību akti – tie ir starplēmumi, jeb citiem vārdiem runājot, nepatstāvīgi procesuālie lēmumi. Arī lietas izskatīšana nav administratīvais akts. Kaut arī lietas izskatīšanas laikā var būt pieņemti vairāki lēmumi un tie ir vērsti uz tiesisko seku radīšanu, nepatstāvīgie procesuālie lēmumi, jeb starplēmumi, tiesiskās sekas nerada.⁸⁷

Bieži vien galīgais lēmums tiek pieņemts pēc iepriekšēju secinājumu izpētes vai citu lēmuma sagatavošanas pasākumu veikšanas. Šie pasākumi var būt vairāk vai mazāk formāli un laikietilpīgi.⁸⁸ Šādi lēmumi, kas tiek pieņemti procesa gaitā, ir nepieciešami, lai sagatavotu un izdotu administratīvo aktu. Tas nozīmē, ka visi tie lēmumi, kas tiek pieņemti pirms galīgā administratīvā akta izdošanas, ir starplēmumi.⁸⁹

Tas nozīmē, ka, izvērtējot, vai konkrēts akts vai lēmums ir starplēmums, ir jānosaka, vai tas tieši rada tiesiskās sekas, citiem vārdiem runājot, vai tam ir pabeigtības raksturs. Pabeigtības raksturu var noteikt, noskaidrojot, vai attiecīgajā procesā ir sasniegts mērķis, kura dēļ administratīvais process tika uzsākts.⁹⁰

⁸⁶ Jaurīte Briede. Administratīvais akts. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. – 129.lpp

⁸⁷ Turpat – 49.lpp

⁸⁸ Turpat – 129.lpp

⁸⁹ Rasnača Z. Starplēmumu kontrole administratīvajā procesā . Skaidrojumi. Viedokļi . Jurista vārds, 2010, Nr.22 (617). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/210891-bstarplemumu-kontrole-administrativaja-procesa/> [aplūkots: 20.03.2019.]

⁹⁰ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 39.lpp

Parasti starplēmumi nav uzskatāmi par atsevišķiem administratīvajiem aktiem, līdz ar to tie nav apstrīdami un pārsūdzami atsevišķi – to tiesiskums ir pārbaudāms, pārbaudot galīgā lēmuma (t.i., attiecīgā administratīvā akta) tiesiskumu. Bet atsevišķos gadījumos procesuālo lēmumu (tostarp arī starplēmumu) var apstrīdēt atsevišķi, pēc galīgā administratīvā akta izdošanas, arī piekrītot rezolutīvajai daļai. Šāda iespēja izriet no APL 82.panta trešās daļas, kas paredz iespēju personai iesniegt iestādei apstrīdēšanas iesniegumu par administratīvā akta izdošanas procesā pieļauto procesuālo pārkāpumu, ja tas radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu. Šī panta mērķis ir nodrošināt, lai administratīvā procesa dalībnieks varētu aizstāvēt savas tiesiskās intereses pat, ja viņš neiebilst pret administratīvā akta gala rezultātu.⁹¹

APL 82.panta trešā daļa paredz, ka, pastāvot noteiktiem apstākļiem, procesuālās darbības var apstrīdēt atsevišķi. Lai apstrīdētu procesuālo pārkāpumu, jāpastāv šāds apstākļu kopums:

- 1) procesuālais pārkāpums radījis būtiski personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu;
- 2) apstrīdēšana tiek veikta ar mērķi prasīt atlīdzinājumu vai lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos;
- 3) iestājušies apstrīdēšanas pieļaujamības vispārīgie kritēriji (t.i., personai ir tiesības apstrīdēt administratīvo aktu un ir ievērots administratīvā akta apstrīdēšanas termiņš);
- 4) persona piekrīt administratīvā akta rezolutīvajai daļai.⁹²

Starplēmuma apstrīdēšanas iespēja pamatojama ar to, ka starplēmums arī var būtiski skart personas tiesības vai tiesiskās intereses. To, ka likumdevējs atsevišķos gadījumos ir paredzējis starplēmumus apstrīdēt, nenozīmē, ka starplēmums ir atzīstams par administratīvo aktu. Toties, gadījumā, ja starplēmums būtiski skar personas tiesības vai tiesiskās intereses, tad starplēmums var būt atzīts par administratīvo aktu – tas tiek darīts ar mērķi, lai personas, kuras tiesības vai tiesiskās intereses skar izdots starplēmums, varētu laicīgi aizstāvēt savas tiesības vai tiesiskās intereses, negaidot gala administratīvā akta izdošanu.⁹³

Kā jau minēts iepriekš, ir parasti nav grūti nošķirt starplēmumu no administratīvā akta, toties tiesību teorijā ir izkristalizējušas vairākas pazīmes, kā tos nošķirt:

- 1) vai pastāv galīgā noregulējums pret indivīdu;
- 2) vai ir konstatējama tiesisko seku esamība indivīdam;
- 3) vai ir sasniegts administratīvā procesa mērķis ar attiecīgo lēmumu.

⁹¹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. – 813.lpp

⁹² Turpat – 817.lpp

⁹³ Rasnača Z. Starplēmumu kontrole administratīvajā procesā . Skaidrojumi. Viedokļi . Jurista vārds, 2010, Nr.22 (617). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/210891-bstarplemumu-kontrolb-administrativaja-procesa/> [aplūkots: 20.03.2019.]

Visas trīs pazīmes kopā norāda uz konkrētā iesāktā administratīvā procesa pabeigtību. Tomēr būtiskākā no šīm trijām pazīmēm, lai noskaidrotu, vai konkrēts lēmums ir administratīvais akts vai starplēmums, ir pēdējā – ir jānoskaidro, vai ir sasniegts mērķis, kura dēļ ir uzsākts attiecīgais process.⁹⁴

3.2. Pabeigtības aspekts

Lai izvērtētu lēmuma pabeigtības aspektu ir jākonstatē visas trīs iepriekš norādītas pazīmes.

Tā kā starplēmumi parasti nav administratīvie akti, tos parasti nevar apstrīdēt / pārsūdzēt, pirms nav pieņemts galīgais lēmums. Toties atsevišķos gadījumos starplēmums var būt pielīdzināms administratīvajam aktam – ja tas pats par sevi skar būtiskas personas tiesības vai tiesiskās intereses, kā tas izriet no APL 1.panta trešajā daļā sniegtās administratīvā akta definīcijas negatīvās daļas. Bet tas vairāk ir izņēmums.⁹⁵

Galīgā noregulējuma raksturs pamatā piemīt administratīvajiem aktiem, toties pastāv arī gadījumi, kad starplēmumiem piemīt arī galīgā noregulējuma raksturs tiesiskajās attiecībās starp valsti un personu vismaz kādā no administratīvā procesa daļām.

Tieši attiecībā uz Aktu ir konstatējama problēma par galīgā noregulējuma rakstura konstatēšanu, jo Akts skar divu dažādu privātpersonu tiesiskās intereses, kurām tiesiskās intereses ir absolūti dažādas (skatīt darba 2.1.6., 2.3.punktus). Šeit arī konstatējuma galīgā noregulējuma problēma: parasti darbinieks, saņemot Aktu, var griezties uz VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu, un tas nozīmē, ka šajā brīdī Akts ir nepieciešams kā priekšnoteikums atlīdzības saņemšanai, t.i., tam nepiemīt galīgā noregulējuma raksturs. Toties priekš darba devēja (kas nav konkrētā lēmuma adresāts) Akts ir pēdējais dokuments, ar kuru nobeidzas nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana un kurā darba devējs piedalās kā iesaistītā puse. Turpmāk Akts var ietekmēt darba devēju, neatkarīgi no darba devēja gribas, t.i.: ja ir noticis smags nelaimes gadījums darbā, tad tam var sekot krimināllietas ierosināšana (Inspekcija vienu Akta eksemplāru nosūta Valsts policijai, kura pieņem lēmumu, vai konkrētajā gadījumā ir konstatējamas noziedzīga nodarījuma pazīmes); pat ja ir noticis viegls nelaimes gadījums, tam var sekot administratīvā pārkāpuma lieta (ko ir tiesīga ierosināt Inspekcija); darbinieks vai personas, kas pārstāv viņa intereses, var griezties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar civiltiesisko

⁹⁴ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 115.lpp

⁹⁵ Turpat – 115.lpp

prasību. Tieši šis apstākļi, ka ar Aktu nobeidzas nelaimes gadījuma darbā izmeklēšana, darba autores ieskatā ir rādījis Augstākās tiesas maldīgo secinājumu, ka Akts ir konstatējošs administratīvais akts, kas nerada sekas darba devējam. Ar šādu Augstākās tiesas secinājumu faktiski darba devējam zūd iespēja apstrīdēt Aktu, ja darba devējs nepiekrīt Akta saturā iekļautajai informācijai, piem., par nelaimes gadījuma darbā cēloņiem vai faktiskiem apstākļiem. Turklāt darba autores ieskatā, ir arī maldīgs Augstākās tiesas secinājums, ka Akts nerada darba devējam tiesiskās sekas – protams, Akts pats par sevi nerada tiešās tiesiskās sekas (t.i., nerodas tiesiskās attiecības), toties netiešās tiesiskās sekas darba devējam var radīt Aktā iekļauta informācija, respektīvi, Akta saturs – minēto darba autores pieņemumu apstiprina arī tas fakts, ka likumdevējs ir paredzējis apstrīdēt Akta saturu (skatīt darba 2.4.sadaļu). Līdz ar to ir ļoti svarīgi ievērot privātpersona tiesību ievērošanas principu un objektivitātes principu.

Cita nošķiršanas pazīme – tiesisko seku radīšana privātpersonai. Tiesiskajām sekām ir jābūt būtiskām. Tiesiskās sekas tiek radītas tad, ja ar attiecīgo lēmumu tiek saistoši ietekmētas kādas tiesiskās attiecības. Tas nozīmē, ka konstatējot, ka lēmuma pieņemšanas rezultātā personas tiesību apjoms nemainās, tad nav pamata attiecīgo starplēmumu atzīt par administratīvo aktu un turpināt noskaidrot radīto seku būtiskumu.⁹⁶

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments savā 2018.gada 21.septembra spriedumā lietā Nr.A420333014 ir secinājis: „*Vispārīgi gadījumos, kad [...] atzinums ir šķērslis labvēlīgā administratīvā akta izdošanai, šādu [...] atzinumu var uzskatīt par starplēmumu ar būtisko ietekmi, kas būtu pārsūdzams atsevišķi, jo pēc šāda [...] atzinuma labvēlīgs administratīvais akts vairs nevar sekot*”. Šis secinājums pilnībā attiecas uz cietušās personas tiesībām apstrīdēt Aktu – ja Aktā ir atzīts, ka nelaimes gadījuma darbā cēlonis nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts, šajā gadījumā cietušajai personai vairs nav tiesību griezties VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu (kas savukārt ir labvēlīgs administratīvais akts, jo tas piešķir tiesības saņemt valsts garantēto sociālās apdrošināšanas atlīdzību), un tieši šādam gadījumam likumdevējs ir paredzējis noteikumu Nr.950 57.punktā cietušajai personai tiesības apstrīdēt Aktu. Tas nozīmē, ka, izvērtējot Akta saturu, būtību un iespējamo ietekmi uz personas tiesiskajām sekām, var secināt, ka Akts atbilst starplēmuma ar būtisku ietekmi apzīmējumam.

⁹⁶ Rasnača Z. Starplēmumu kontrole administratīvajā procesā . Skaidrojumi. Viedokļi . Jurista vārds, 2010, Nr.22 (617). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/210891-bstarplemumu-kontroleb-administrativaja-procesa/> [aplūkots: 20.03.2019.]

Attiecībā uz Aktu ir konstatējams, ka personas tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību rodas tikai ar brīdi, kad persona iesniedz VSAA prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu, nevis ar Akta sastādīšanas brīdi. No minētā izriet, ka tiesiskās sekas personai (Akta adresātam) rodas ar VSAA lēmumu piešķirt apdrošināšanas atlīdzību (t.i., tiesības uz atlīdzību). Kā jau minēts iepriekš, Akts pēc savas būtības ir valstiskā līmenī nostiprināts apliecinājums tam, ka cilvēkam ir iestājušās tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 17.panta pirmo daļu. Ir jāmin, ka arī darba nespējas lapā kā pārejošās darba nespējas cēlonis var būt norādīts “nelaimes gadījums darbā”, toties šī informācija var būt maldīga, līdz ar to valsts pārvaldei ir jāpārlicinās, vai patiešām pārejošo darba nespēju ir izraisījis nelaimes gadījums darbā – šo pārlicību valsts pārvalde iegūst, saņemot Aktu. Kā izriet no likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 1.panta 3.punkta, tad „*apdrošināšanas gadījums — ar attiecīgiem dokumentiem apstiprināts fakts par nelaimes gadījumu darbā, kā arī atrodoties ceļā uz darbu vai no darba darba devēja valdījumā esošā transportlīdzeklī, vai konstatēta saslimšana ar arodslimību, ja rezultātā iestājusies apdrošinātās personas pārejoša darba nespēja, daļējs vai pilnīgs darbspēju zaudējums vai nāve*”. No minētās definīcijas izriet, ka, lai VSAA varētu secināt, ka ir iestājies apdrošināšanas gadījums, tad jābūt sekojošiem *dokumentiem*: vai nu Aktam, vai nu atzinumam par arodslimības konstatēšanu. Līdz ar to Akts ir vērtējams kā viens no pierādīšanas līdzekļiem, nevis kā galīgais lēmums administratīvajā procesā.

Ir jāņem vērā, ka dažreiz starplēmumi var radīt indivīdam tiesiskās sekas, tomēr šajā gadījumā ir jāvērtē trešā nošķiršanas pazīme – var ar šo lēmumu tiek sasniegts attiecīgā procesa mērķis. Tas nozīmē, ka, lai noskaidrotu, vai attiecīgais lēmums ir gala lēmums vai starplēmums, ir jānoskaidro, vai attiecīgajā procesa ir sasniegts mērķis, kura dēļ šis process tika uzsākts.⁹⁷

Kā jau tika minēts darba 1.sadaļā, nelaimes gadījumu izmeklēšanai un uzskaiti ir vairāki mērķi (norādīti tajā secībā, kādi viņi ir tieši ierakstīti noteikumos):

1. Nodrošināt nelaimes gadījumu cēloņu noteikšanu un novēršanu.
2. Uzlabot nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā.
3. Veicināt nelaimes gadījumā cietušajai personai paredzētās apdrošināšanas atlīdzības saņemšanu.
4. Nodrošināt nelaimes gadījumu uzskaiti atbilstoši starptautiskajām prasībām.

⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 25.marta spriedums Nr.SKA-119/2008, 13.punkts

Sastādot Aktu, tiek sasniegti 1., 2. un 4.mērķi, savukārt trešais mērķis tiek sasniegts tajā brīdī, kad persona pati griežas VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu, jo Akta sastādīšana pati par sevi nesasniedz mērķi – cietušās personas tiesības saņemt paredzēto apdrošināšanas atlīdzību. Aktā iekļautais secinājums par to, ka nelaimes gadījuma darbā ir darba vides faktoru iedarbības rezultāts ir tikai priekšnoteikums, lai indivīds varētu saņemt apdrošināšanas atlīdzību. Pie tam, trešais mērķis tiek sasniegts, griežoties citā iestādē, kaut arī vienas ministrijas ietvaros. No minētā izriet, ka ar Akta sastādīšanu nav pilnībā sasniegti konkrētā administratīvā procesa mērķi.

Uz to, ka Akts nav konstatējošs administratīvais akts norāda arī MK noteikumu Nr.950 57.punkts. Likumdevējs ir speciāli paredzējis iespēju, ka gadījumos, ja persona ir apmierināta ar galīgo administratīvo aktu (šajā gadījumā tas būtu VSAA lēmums par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu), bet starplēmums ir būtiski aizskāris tās tiesības, tad šī privātpersona pēc administratīvā procesa iestādē beigām var sūdzēties arī par procesuālo lēmumu, nesūdzoties par procesa rezultātu, t.i., galīgo administratīvo aktu.⁹⁸ Attiecībā uz Aktu tas nozīmē, ka cietusī persona, saņemot Aktu, ir tiesīga vērsties uz VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu (kas būs konkrētā administratīvā procesa galīgais lēmums), vienlaicīgi arī vērsties Inspekcijā ar apstrīdēšanas iesniegumu, nepiekrītot kādiem apstākļiem, kuri ir norādīti Aktā (kas būs konkrētā administratīvā procesa starplēmums). Papildus ir jāņem vērā, ka arī gadījumā, ja cietusī persona griezīsies uz VSAA ar prasījumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu, tas neliegs citām personām, kurām ir tiesības apstrīdēt Aktu saskaņā ar noteikumu Nr.950 57.punktu, iesniegt iesniegumu Inspekcijas direktoram.

Uz doto brīdi, iestādes izdoto starplēmumu kontrole ir iespējama, ja starplēmumu iespējams pielīdzināt administratīvajam aktam – līdz ar to starplēmumu var apstrīdēt tikai kopā ar administratīvo aktu vai arī speciālajos likumos noteiktos īpašos gadījumos. Papildus persona var griezties pie iestādes Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā ar savu lūgumu, vērsot iestādes uzmanību uz tās iespējami kļūdaino vai prettiesisko rīcību un dodot iespēju to labot. Ja persona ir vērsusies iestādē ar lūgumu izmainīt viņu skarošu konkrētu tiesisko situāciju publisko tiesību jomā, negatīvs šāda iesnieguma risinājums uzskatāms par administratīvo aktu. Arī gadījumos, kad persona apstrīdēšanas iesniegumu iesniedz par to neapmierinošu starplēmumu, iestādei šāds iesniegums ir jāskata, un gadījumā, ja tā konstatē kļūdas apstrīdētā lēmuma pieņemšanā vai tā prettiesiskumu, privātpersonas tiesību aizsardzības interešu vārdā starplēmums būtu jāatceļ un

⁹⁸ J.Briede, E.Danovskis, A.Kovaļevska. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. – 115.lpp.

nepietiktu ar iestādes norādi, ka personai vēl būs tiesības apstrīdēt galīgo administratīvo aktu. Toties šobrīd starplēmumu atsevišķi iespējams apstrīdēt tikai tad, kad tas ir pielīdzināms administratīvajam aktam atbilstoši APL 1.panta trešās daļas 3.punktam vai apstrīdēšanas iespējamība ir tieši paredzēta normatīvajā aktā. Savukārt kopā ar administratīvo aktu persona var apstrīdēt jebkuru starplēmumu. Tas nozīmē, ka starplēmumu kontrole galvenokārt tiek veikta kopā ar administratīvā akta kontroli.⁹⁹ Šāda kārtība ir arī attiecināma uz Aktu: 1) likumdevējs ir paredzējis normatīvajā aktā apstrīdēšanas iespēju; 2) personai ir paredzēta tiesība griezties iestādē ar lūgumu izmainīt viņu skarošu lēmumu; un kopā ar administratīvo aktu (Inspekcijas lēmumu) persona var apstrīdēt arī starplēmumu (Aktu).

Tādējādi, kā jau minēts darba 2.4.sadaļā, darba autore uzskata, ka Akts atbilst starplēmuma definīcijai, jo Aktam nav galīga noregulējuma rakstura konkrētajā administratīvajā procesā un, līdz ar to, ar Aktu netiek sasniegts konkrētā administratīvā procesa mērķis.

⁹⁹ Rasnača Z. Starplēmumu kontrole administratīvajā procesā . Skaidrojumi. Viedokļi. Jurista vārds, 2010, Nr.22 (617). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/210891-bstarplemumu-kontroleb-administrativaja-procesa/> [aplūkots: 20.03.2019.]

SECINĀJUMI

Pētījuma rezultātā darba autore izvirza aizstāvēšanai sekojošas tēzes:

1. Akts pats par sevi tiešās tiesiskās sekas darba devējam nerada, toties tas rada netiešās sekas, kas izriet no normatīvajiem aktiem – tieši šo netiešu seku novēršanā arī izpaužas darba devēja tiesiskā interese.

2. Akts pēc savas būtības ir valstiskā līmenī nostiprināts apliecinājums tam, ka cilvēkam ir iestājušās tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 17.panta pirmo daļu.

3. Akts atbilst starplēmuma definīcijai, jo Aktam nav galīga noregulējuma rakstura konkrētajā administratīvajā procesā un, līdz ar to, ar Aktu netiek sasniegts konkrētā administratīvā procesa mērķis.

4. Neatkarībā no tā, vai Akts ir administratīvais akts, vai Akts ir starplēmums ir jāievēro privātpersonas tiesību ievērošanas princips un tiesiskuma princips, lai veicinātu objektīvu un tiesisku nelaimes gadījuma izmeklēšanu.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas

1. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīgā: Tiesu nama aģentūra, 2013.
2. Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
3. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.
4. Briede Jautrīte. Administratīvais akts. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003.
5. Slaidiņa V., Skultāne I. *Darba tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011.
6. Zonnes O. redakcijā. *Padomju darba tiesības*. Rīga: Zvaigzne, 1983

Normatīvie akti

1. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2001. [05.03.2019.]
2. Darba aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 20.06.2001. [05.03.2019.]
3. Valsts darba inspekcijas likums: LV likums. Pieņemts 19.06.2008. [05.03.2019.]
4. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LV likums. Pieņemts 06.06.2002. [10.03.2019.]
5. Likums “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām”: LV likums. Pieņemts 02.11.1995. [10.03.2019.]
6. 1999.gada 16.februāra Ministru kabineta noteikumi Nr.50 “Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība” [10.03.2019.]
7. 2002.gada 9.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.293 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” [aplūkots: 08.05.2019.] *zaudējis spēku*
8. 2005.gada 9.augusta Ministru kabineta noteikumi Nr.585 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” [aplūkots: 08.05.2019.] *zaudējis spēku*
9. 2009.gada 25.augusta Ministru kabineta noteikumiem Nr.950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” [05.03.2019.]
10. 2010.gada 29.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.605 “Kārtība, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumus, kuri cietuši karavīri dienesta laikā un zemessargi, pildot dienestu Zemessardzē” [05.03.2019.]
11. 2016.gada 1.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.116 “Kārtībā, kādā izmeklē un uzskaita nelaimes gadījumu darbā, kas notikuši ar Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un

Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm”
[05.03.2019.]

12. Direktīva 89/391/EEK: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1989/391/oj/?locale=LV>
[aplūkots: 10.03.2019.]
13. *Закон СССР от 15.07.1970 об утверждении Основ законодательства Союза ССР и союзных республик о труде.* [01.03.2019.]

Juridiskās prakses materiāli

1. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 25.marta spriedums SKA-119/2008
2. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 28.decembra spriedums SKA-161/2017
3. Augstākās tiesas 2018.gada 25.apriļa spriedums SKA-459/2018
4. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 4.jūlija spriedums SKA-196/2012
5. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 20.decembra spriedums SKA-795/2010
6. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 15.marta spriedums SKA-55
7. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 21.septembra spriedums SKA-151/2018
8. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2016.gada 30.jūnija spriedums SKC-608/2016
9. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 17.februāra spriedums SKA-301/2012
10. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2004.gada 3.augusta spriedums SKA-191
11. Administratīvā rajona tiesas 2014.gada 16.jūlija spriedums lietā Nr.A420374013
12. Administratīvā rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2014.gada 14.apriļa spriedums lietā Nr.A420570912
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departments un Judikatūras nodaļa. Tiesu prakses vispārinājums. – Faktiskās rīcības jēdziens – pazīmes un interpretācija, 2006

Avoti internetā

1. Ministru kabineta noteikumu projekta „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” anotācija. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40107760> [aplūkots: 15.03.2019.]
2. Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 28.augusta noteikumos Nr.950 „Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40302676> [aplūkots: 08.05.2019.]
3. Labklājības ministrijas informācija mājas lapā sadaļā „Vēsture”: http://www.lm.gov.lv/lv/index.php?option=com_content&view=article&id=80278 [aplūkots: 10.05.2019.]
4. Rasnača Z. Starplēmumu kontrole administratīvajā procesā . Skaidrojumi. Viedokļi. Jurista vārds, 2010, Nr.22 (617). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/210891-bstarplemumu-kontroleb-administrativaja-procesa/> [aplūkots: 20.03.2019.]
5. E.Levits. Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcija. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/63685> [aplūkots: 23.03.2019.]
6. Tēzaurus, on-line vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv>
7. Tiesu nolēmumu un lēmumu pārskats būvniecības jomā (2015.gada 1.janvāris – 2016.gada februāris). Pieejams: http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/spriedumu_lemumu_apkopojums_2016_febr_.pdf [aplūkots: 02.05.2019.]
8. https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_veseliba_vesel/VAG140.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a35109e9-38d9-45de-a9b9-8093db67a268
9. *ГОСТ 12.0.002-80*. Pieejams: <http://www.gostbaza.ru/?gost=23141> [aplūkots: 01.03.2019.]
10. *ГОСТ 19605-74*. Pieejams: <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwiZk9Xp3YPNAhVDYJoKHe13CuIQFgg3MAI&url=http%3A%2F%2Fgostexpert.ru%2Fgost%2FgetDoc%2F29097&usg=AFQjCNE139qIOoDb8-8St-lPOUpOx-BBw&bvm=bv.123325700,d.bGs> [aplūkots: 01.03.2019.]